

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

OMAOHJAAJA - LUOTETTAVA JA LEMPEÄ HUOLEHTIJA

Lasten kokemuksia lastensuojelun omaohjaajuudesta

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaaliala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Suvi-Tuulia Blumén
Aino-Leena Nenonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

BLUMÉN, SUVI-TUULIA & NENONEN, AINO-LEENA: Omaohjaaja – luotettava ja lempeä huolehtija: Lasten kokemuksia lastensuojelun omaohjaajuudesta.

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö,
56 sivua, 5 liitesivua

Syksy 2012

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia lastensuojelun omaohjaajuudesta. Tutkimuksessa haastateltiin viittä 10–17-vuotiasta huostaanotettua lasta. Lapset olivat kaikki sijoitettuna eteläsuomalaiseen pienryhmäkotiin, joka toimi opinnäytetyön toimeksiantajana. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda lasten kokemukset esiin ja niiden avulla mahdollistaa pienryhmäkodin omaohjaajuuden kehittäminen. Tutkimuksen aineisto kerättiin nauhoitettujen teemahaastattelujen avulla. Tulokset analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimustuloksista ilmeni, että lasten tiedot ja käsitykset omaohjaajuudesta vaihtelivat. Lasten kertomassa korostuivat omaohjaajan persoona, luottamussuhde omaohjaajaan ja yhteinen aika. Lapset kertoivat myös näkemyksiään omaohjaajamenetelmästä. Osa lapsista oli tyyväisiä omaohjaajamenetelmään, mutta osa antoi myös kritiikkiä ja kyseenalaisti menetelmän tarpeellisuutta.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapset kuvasivat omaohjaajaenimmäkseen tämän persoonan kautta, mutta tiesivät myös omaohjaajan tekemästä työstä suhteellisen paljon. Lapset kokivat omaohjaajan luotettavaksi, ymmärtäväiseksi, reiluksi ja lempeäksi huolehtijaksi, joka hoitaa asioita, hankkii tavaroita ja jonka kanssa voi viettää yhteistä aikaa.

Asiasanat: lapsi, lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus, omaohjaajuus, omaohjaaja

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

BLUMÉN, SUVI-TUULIA & NENONEN, AINO-LEENA: Personal key worker – trustworthy and gentle care taker: Children's experiences of the key worker method in child welfare.

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with children and young people 56 pages, 5 pages of appendices

Autumn 2012

ABSTRACT

The study is a qualitative research. The goal was to find out the experiences of children about personal key worker method in child welfare. Five 10 to 17 year old children who were taken into care were interviewed for the study. They were all placed in care in a children's home in Southern Finland, which was also the commissioner of the thesis. The goal was to reveal the experiences of the children and through them improve the personal key worker method used in the children's home. The material for the research was gathered with theme interviews, which were taped. The results were interpreted using material-based content analysis.

The test results revealed that the children's information and views about personal key workers differed. The personality of the personal key worker, the relationships of trust and shared time were highlighted. The children also shared their views about the method. Some of them were pleased with it but they also criticized and questioned its necessity and usefulness.

As a conclusion it can be mentioned that the children described their key workers mostly through key workers personality, but they also knew relatively much about the key worker's duties. Children viewed their personal key workers as trustworthy, understanding, fair and gentle care takers, who take care of things, acquires things for them and with whom they can spend time.

Key words: child, child welfare, foster care, involvement, personal key worker method, personal key worker

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LAPSI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA	3
2.1	Huostaanotettu lapsi sijaishuollon asiakkaana	3
2.2	Lapsen osallisuus	5
2.3	Lapsi asiantuntijana	8
2.4	Lapsen yksilöllinen kohtaaminen	9
3	OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	10
3.1	Omaohjaajatyö	10
3.2	Omaohjaajan ja lapsen välinen työskentely	10
3.2.1	Omaohjaajasuhde	11
3.2.2	Pedagogisen suhteen luominen	14
3.3	Omaohjaaja yhteisökasvattajana	15
3.4	Dokumentointi ja moniammatillinen verkostotyö	16
4	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
5.1	Yhteistyötaho ja kohderyhmä	19
5.2	Tutkimusmenetelmät	19
5.3	Aineiston hankinta	21
5.4	Tutkimusaineiston analysointi	23
6	TUTKIMUSTULOKSET	26
6.1	Persoonalla tehtävä omaohjaajatyö	26
6.2	Omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde	29
6.3	Omaohjaajuus työmenetelmänä	32
7	TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7.1	Tulosten tarkastelua	34
7.1.1	Lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen	35
7.1.2	Arkisista asioista huolehtiminen	36
7.1.3	Ammatillinen suhde lapseen	37
7.1.4	Persoonan käyttö ja omaohjaajametelmä	39
7.2	Johtopäätökset	40
8	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	42

8.1	Tutkimuksen luotettavuus	42
8.2	Tutkimuksen eettisyys	44
9	POHDINTA	48
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	57

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksia lastensuojelun omaohjaajuudesta ja se toteutettiin yhteistyössä eteläsuomalaisen pienryhmäkodin kanssa. Tutkimuksessa käytämme 10–17-vuotiaista lapsista ja nuorista yhteisesti nimitystä lapsi, jotta tutkimuksen lukeminen olisi selkeämpää.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2012) tilaston mukaan vuonna 2010 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 064 lasta ja nuorta. Näistä lapsista ja nuorista 6492 oli sijoitettuna laitoksiin. Vuoden 2012 alusta voimaan tullut lastensuojelulain muutos pyrkii vähentämään laitossijoitusten määrää painottamalla perhehoidon ensisijaisuutta. Tästä huolimatta ei voida kuitenkaan olettaa, että laitossijoitukset loppuisivat kokonaan. Sijaisperheitä ei ole Suomessa riittävästi sijoitettavien lasten määrään nähden, eikä heillä myöskään ole tarvittavaa osaamista vastata kaikista vaativimpien lasten tarpeisiin.

Jokainen laitokseen sijoitettu lapsi tarvitsee turvallista aikuista. Lastensuojelulaitoksissa ja pienryhmäkodeissa tämän turvallisen aikuisen roolissa toimii usein lapselle nimetty omaohjaaja. Tästä syystä omaohjaajuus on tärkeä työmenetelmä lastensuojelussa ja aiheena aina ajankohtainen. Omaohjaajuutta on tutkittu paljon lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkökulmasta, mutta lasten kokemusten kerääminen on jäänyt vähäisemmälle.

Kaikessa sosiaalisessa toiminnassa iällä on merkitystä sen suhteen, kuinka paljon ihmisen näkemyksiä kunnioitetaan ja arvostetaan. Alhaisen iän vuoksi siis lapsen näkemystä, mielipidettä tai toivetta ei useinkaan oteta huomioon. (Lee 2001, 1.) Aikuisten tuottaman tiedon pohjalta luodut työkäytännöt saavat uusia näkökulmia, kun lapsen maailmaa avataan lapsen kokemuksista käsin (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 123). Lasten kokemusten avulla omaohjaajuutta työmenetelmänä on mahdollista kehittää lapsilähtöisemmäksi ja tämä tekee tutkimuksesta hyödyllisen sosiaaliallalle.

Lastensuojelussa on viimeaikoina puhututtaneet tapaukset, joissa lasten tuottamaa tietoa ei ole otettu vakasti. Näistä yksi esimerkki on laitoksesta kotiutetun kahdeksanvuotiaan tytön murha (Palovaara 2012). Kyseinen tapaus saa pohtimaan sitä, millaisessa asemassa lapsi on tiedon tuottajana ja millainen asema aikuisilla on

tämän tiedon vastaanottajina. Laitoksessa turvallisena aikuisena toimivan omaohjaajan tehtävänä on vastaanottaa lapsen tuottamaa tietoa. Turvallisena aikuisena toimimiseenkuuluukin, että aikuinen luottaa lapseen ja on valmis ryhtymään tarvittaessa toimenpiteisiin lapsen kertoman pohjalta.

Aihe valikoitui yhteisen kiinnostuksemme kautta. Lastensuojelussa suoritettu ammatillinen harjoittelu sai meidät pohtimaan omaohjaajuuden merkitystä sijoitetulle lapselle. Erityisesti olimme kiinnostuneita siitä, miten lapset kokevat omaohjaajuuden. Koemme, että lastensuojelulaitosten työntekijöillä pitäisi olla enemmän tietoa kyseisestä aiheesta, jotta lapsi pääsisi vahvemmin osalliseksi omassa asiakasprosessissaan. On tärkeää antaa lapsille mahdollisuus tuoda esiin omaa tietouttaan ja näkemyksiään omaohjaajuudesta.

Aihe on merkityksellinen myös sosionomin ammatillisen kasvun kannalta. Sosionomin työkenttänä voi toimia lastensuojelun lisäksi esimerkiksi varhaiskasvatus, johon omaohjaajuus on vähitellen siirtynyt työmenetelmäksi. Eri konteksteissa kyseinen työmenetelmä näyttäytyy hieman eri tavoin, mutta päämäärä yksilöllisen tuen ja huomion antamisesta lapselle on sama. Tulevan sosionomin on tärkeää omata tietoutta omaohjaajuudesta niin ammattilaisten kuin lastenkin näkökulmasta. Tällöin hänen on mahdollista tehdä omaohjaajana laadukasta ja lasta osallistavaa työtä niin lastensuojelun kuin varhaiskasvatuksenkin kentillä.

2 LAPSI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA

2.1 Huostaanotettu lapsi sijaishuollon asiakkaana

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai avo-
huollon tukitoimena sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä perhe-
hoitona, laitoshuoltana tai muuten lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsi
on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpi-
dossa tai muissa kasvuolosuhteissa on sellaisia puutteita, jotka uhkaavat vakavasti
vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Vakava terveyden ja kehityksen vaaran-
tuminen voi tapahtua myös lapsen omasta toimesta. Huostaanottotoimenpiteisiin
ryhdytään kuitenkin vain, jos avo-
huollon tukitoimenpiteet eivät ole lapsen edun
mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai ne ovat riittämät-
tömiä. Ennen huostaanottopäätöksen tekemistä kokonaistilannetta arvioidaan aina
lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §, 49 §.)

Sijaishuoltopaikan valinnan tulisi aina perustua lapsen etuun ja valinnassa pitää
ensisijaisesti huomioida lapsen tarpeet. Lapsen tarpeita arvioitaessa tulee ottaa
huomioon sijoituksen taustalla olevat ongelmat ja tekijät sekä se, millaista tuen
tarvetta ne aiheuttavat lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehityk-
seen. Sijaishuoltopaikka tulee valita niin, että sen henkilökunnalla on tarpeeksi
osaamista vastata lapsen tarpeisiin. (Saastamoinen 2010, 102–103.) Lapsen sijais-
huoltopaikan valintaan vaikuttavat myös lapsen ikä ja sijaishuoltopaikan etäisyys
lapsen vanhemmista ja kaveripiiristä (Saastamoinen 2010, 103). Lastensuojelulain
(417/2007, 54 §) mukaan lapsella on oikeus tavata perhettään ja muita hänelle
läheisiä ihmisiä ja pitää heihin yhteyttä puhelimitse tai esimerkiksi Internetin
kautta. Tämän oikeuden turvaamiseksi on tärkeää, että sijaishuoltopaikka valitaan
niin, ettei etäisyys ole este yhteydenpidolle.

Joissain tapauksissa lapsi on myös tarpeellista sijoittaa kauemmaksi perheestään
ja läheisistään (Saastamoinen 2010, 136–137). Lapsen ja hänelle läheisten ihmis-
ten yhteydenpitoa voidaan rajoittaa, jos yhteydenpito estää lapsen sijoituksen tar-
koituksen toteutumisen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös silloin, kun se vaa-
rantaa lapsen terveyttä, kehitystä tai laitoksen henkilökunnan ja muiden lasten

turvallisuutta. Yhteydenpidon rajoittaminen on luontevampaa, kunlapsi on jo fyysisesti kaukana läheisistään. (Lastensuojelulaki 417/2007, 62 §.)

Lapsen sijaishuoltoapaikan huolellinen valinta on tärkeää. Jatkuvat sijoitukset paikasta toiseen luovat lapselle turvattomuutta ja ne voivat myös vahingoittaa lapsen kehitystä. Sijaishuoltoapaikan huolellisella valinnalla taataan lapselle pysyvä sijaishuoltoapaikka ja tätä kautta osaltaan luodaan myös pysyvyyttä ja jatkuvuutta lapsen elämään. (Saastamoinen 2010, 102.)

Kun huostaanottopäätös on tehty ja lapsi on sijoitettu lastensuojelulaitokseen, siirtyy päätösvalta osasta lapsen asioista sijoituspaikkana toimivan laitoksen henkilökunnalle. Heillä on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 45 §.) Lapsen huollon tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Huollon tulee turvata myös myönteiset ja läheiset ihmissuhteet lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapselle hyvä hoito ja kasvatusta sekä turvallinen kasvuympäristö. Lasta tulee kasvattaa niin, että lapsi saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1§.)

Sijaishuollon aikana lapselle on turvattava jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet, jotka ovat hänen kehityksensä kannalta tärkeitä. Näitä ihmissuhteita ovat muun muassa lapsen suhde omiin vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja ystäviinsä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 54 §.) Näiden ihmissuhteiden lisäksi on tärkeää, että lapsella olisi turvallisia ihmissuhteita myös lastensuojelulaitoksen sisällä. Lastensuojelulaitoksessa jatkuvien ja turvallisten ihmissuhteiden takaaminen lapsen ja työntekijöiden välillä on kuitenkin haasteellista, koska työntekijöitä on monta ja laitoksen henkilökunta voi vaihtua useasti lapsen sijoituksen aikana. (Mikkola 1999, 50; Elo-Kuru 2003, 54,58; Kyrönseppä&Rautiainen 1993, 49.) Lapsen on tästä huolimatta mahdollista luoda luottamuksellinen ja turvallinen suhde hänelle nimettyyn omaohjaajaan. Parhaimmassa tapauksessa omaohjaaja työskentelee lapsen kanssa koko sijoituksen ajan huostaanoton päättymiseen asti. (Aho 2009, 83–88.) Huostaanotto lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §).

2.2 Lapsen osallisuus

Kuten aikuisilla, myös lapsilla on oikeus osallisuuteen itseään koskevissa asioissa (Hurtig 2006, 179). Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, että lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään sekä tulla kuulluksi ja ymmärretyksi omine kokemuksineen ja tunteineen (Taskinen 2008, 20). Lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana, määrittyy hänen osallisuutensa sen mukaan, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Osallisuus koostuu siis oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuudesta ilmaista oma mielipiteensä ja vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Mahdollisuudella kokea osallisuutta itselle merkittävissä asioissa on tärkeä merkitys lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. (Hotari ym. 2009, 117, 125.)

Lapsen oikeutta osallisuuteen on turvattu lainsäädännön avulla niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla (Hotari ym. 2009, 117). Lapsen oikeus osallisuuteen on määritelty kansainvälisellä tasolla YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989, 13. artikla), jonka mukaan viranomaisten on taattava lapsen oikeus olla osallisena ja ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Kansallisella tasolla lapsen osallisuutta on turvattu ja määritelty Suomen perustuslaissa, sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyssä laissa sekä lastensuojelulaissa (Hotari ym. 2009, 117–118). Suomen perustuslain (731/1999, 6 §) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetyssä lain (812/2000, 8 §) mukaan lapsella on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun ja vaikuttamiseen itseään koskevissa asioissa kehitystään vastaavalla tavalla. Lastensuojelulaki (417/2007, 20 §) puolestaan korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa.

Ratkaisevaa osallisuuden toteutumisen kannalta on lapsen oma kokemus siitä, että hänellä on ollut mahdollisuus tai hän on ollut mukana itseä koskevien asioiden käsittelyssä. Lapsen läsnäolo häntä koskevissa neuvotteluissa on tärkeää, sillä neuvotteluissa on usein läsnä paljon ammattilaisia, jotka tekevät lasta koskevia päätöksiä. Päätökset tulevat todennäköisemmin toteutetuiksi ja ne ovat realistisempia silloin, kun lapsi on oman elämänsä asiantuntijana itse paikalla. (Sinclair 2002, 193.)

Osallisuudesta ei voida puhua, jos lapselle ei synny kokemusta siitä, että hänen mielipiteensä ovat tulleet kuulluksi ja ne on otettu huomioon. (Sinclair 2002, 193). Osallisuuden kokemus syntyy vuorovaikutuksen tuloksena. Kokemuksen syntymiselle voidaan luoda edellytykset, mutta sitä ei voida väkisin synnyttää. Joskus tämä kokemus voi syntyä lapselle ilman näkyvää osallistumista omiin asioihin. Kokemus voi myös jäädä syntymättä, vaikka lasta yritettäisiin osallistaa. (Hotari ym. 2009, 118.)

Mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin, on tärkeä osa osallisuutta. Tämänkaltainen vaikuttaminen ei kuitenkaan ole mahdollista, jos ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa. Lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta onkin ensisijaista, että työntekijä tukee lasta osallisuuteen. Tämä edellyttää työntekijältä valmiuksia tehdä yhteistyötä lapsen kanssa, kuunnella häntä ja ottaa hänen mielipiteensä huomioon. (Oranen 2012.) Hotarin ym. (2009, 124, 129) mukaan työntekijän on nähtävä lapsi yksilönä ja hänen omista lähtökohdistaan käsin, jotta lapsen osallisuuden vahvistaminen on mahdollista. Luottamuksellisen ilmapiirin, lapsen kunnioittamisen ja erityisyyden ymmärtämisen avulla lapsen on helpompi sitoutua työskentelyyn lastensuojelun asiakasprosessissa.

Usein lapsen osallisuutta tukeväksi työntekijäksi valikoituu lapsen omaohjaaja, jonka yhtenä tavoitteena on ajaa lapsen etua ja tuoda häntä nähdyksi ja kuulluksi erilaisissa lapsen asioita koskevissa asiakasneuvotteluissa ja palavereissa (Pienryhmäkoti 2012). Kyrönsepän, Rautiaisen ja Airion (1990, 50–51) mukaan omaohjaajan tehtävänä on valmistella lapsi erilaisia neuvotteluja varten ja käydä hänen kanssaan läpi tärkeitä asioita, joita tullaan neuvottelussa käsittelemään. Omaohjaaja voi myös tiedustella lapselta asioita, joita lapsi haluaa tuoda neuvottelussa esiin.

Käytännön työssä lapsen osallisuus rakentuu erilaisista osista. Näiden osien keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudestaan voi muuttua eri osien aikana. Ensimmäinen osallisuuden osa on lapsen mahdollisuus valita oma osallistumisen asteensa. Lastensuojelussa tulee esiin tilanteita, joihin osallistuminen voi olla vaativaa aikuisillekin. Tällöin on mietittävä, kuinka lapsen osallisuus voidaan turvata, jos suora osallistuminen ei ole lapsen kannalta mielekäästä tai

mahdollista. Lapsi voi myös itse kieltäytyä osallistumisesta. Lapsella tulisikin olla mahdollisuus kieltäytymiseen, sillä se on osa osallisuutta. (Oranen 2012.)

Toisena osana osallisuuden rakentumiselle on riittävän tiedon saanti (Oranen 2012). Viranomaisilla on velvollisuus antaa lapselle tietoa häntä koskevista asioista siinä muodossa, että lapsella on mahdollisuus ymmärtää ne (Lastensuojelulaki 417/2007, 53 §). Oranen (2012) mukaan tietojen saaminen itseä koskevista asioista voi auttaa lapsen osallisuuden kokemuksen syntymisessä silloinkin, kun lapsi ei halua tai hänelle ei ole muuten mielekästä osallistua itse tilanteisiin. Kolmantena osallisuuden elementtinä on mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsella on mahdollisuus esimerkiksi pohtia, mitä ja miten asioita palavereissa käsitellään ja ketä palaveriin osallistuu. Pekkarisen (2006, 126) mukaan mahdollisuus aitoon osallisuuteen lastensuojelutyössä toteutuu vain, jos lapsi otetaan mukaan työskentelyprosessiin.

Osallisuuden rakentumisen neljäntenä osana on mahdollisuus ilmaista itseä omalla tavalla ja omalla äänellä suhteissaan työntekijöiden ja muiden paikalla olevien aikuisten kanssa (Oranen 2012). Lasta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen mielipiteisiin ja toiveisiin (Lastensuojelulaki 417/2007, 20 §). Tähän liittyy läheisesti se, miten paljon lapsi saa tukea työntekijältä omien mielipiteiden selvittämiseen ja ilmaisemiseen. Osallisuuden viides elementti onkin tuki omien mielipiteiden ilmaisuun. Lapsen voi olla vaikeaa hahmottaa, mihin hänen ajatuksiaan tarvitaan ja mistä asioista hänellä odotetaan olevan mielipide. (Oranen 2012.)

Kuudentena osallisuuden osana on lapsen mahdollisuus tehdä omaan elämään vaikuttavia päätöksiä itsenäisesti. Mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon riippuu lapsen iästä. Nuorten kohdalla itsenäisesti tehtävien päätösten määrä on suurempi kuin pienillä lapsilla. Pienten lasten kohdalla on tärkeää, että työntekijä tunnistaa ne valintojen mahdollisuudet, jolloin pienikin lapsi voi tehdä päätöksiä. (Oranen 2012.)

Lapsen osallisuuden kokemus vahvistaa lapsen käsitystä itsen ja omien mielipiteiden arvosta sekä antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella kansalaisuuden taitoja. Se voi myös voimaannuttaa ja suojella niitä lapsia, joilla on paljon kokemuksia

syrytettyksi tulemisesta ja siitä, että he eivät voi vaikuttaa omaan elämäänsä. (Oranen 2012.) Lastenkodissa asuvan lapsen osallisuuden kokemus voi syntyä arkisissakin tilanteissa. Esimerkiksi kun lapsi osallistuu yhteisiin kotitöihin, hän voi kokea osallistuvansa yhteisen viihtyvyyden lisäämiseen ja näin olevansa osallinen lastenkodin yhteisössä. (Törrönen 1999, 101.)

2.3 Lapsi asiantuntijana

Lapsen kyky tuottaa luotettavaa tietoa on usein kyseenalaistettu ja tästä syystä lapsen kertomaan tietoon ei ole kiinnitetty huomiota. Päätöksiä tehtäessä työntekijöiden on arvoitava lapsen tuottaman tiedon luotettavuutta. Työntekijä joutuu myös pohtimaan, kuinka hän tuo esiin lapsen kertomat asiat lapsen vanhemmille ja muille yhteistyötahoille. (Hurtia 2008, 29.) Eskosen, Korpisen ja Raitakarin (2006, 21–22) mukaan lapsen kokemukset ja mielipiteet ovat kuitenkin tärkeää tietoa aikuisasiantuntijoiden tiedon rinnalla. Lastensuojelun kentällä tapahtuvissa kohtaamisissa ei silti voida välttyä kysymyksiltä lapsen ja asiantuntijatiedon suhteesta.

Kaikissa lastensuojelullisissa kohtaamisissa on tärkeää asennoitua niin, että lapsella on paljon asiantuntemusta omasta elämästään ja sen nykytilanteesta. Lapsi on kykenevä osallistumaan vuorovaikutustilanteisiin ja tuomaan esiin hänelle tärkeitä asioita. Lapsen ei ole kuitenkaan helppo saada tai ottaa kohtaamisissa puhujan roolia. (Eskonen ym. 2006, 41.) Kyrönsepän ym. (1990, 50–51) mukaan omaohjaaja voi keskustella etukäteen lapsen kanssa hänen näkemyksistään ja mielipiteistään sekä niistä asioista, joita lapsi haluaisi nostettavan esiin. Lapsen kanssa käydyn keskustelun pohjalta työntekijä voi lapsen puolesta tuoda asiantuntijoille ja vanhemmille näkyväksi hänen mielipiteitään.

Kaikki, mitä lapsi kertoo, ei ole aina todenmukaista. Lapsi voi kertomuksissaan sekoittaa faktaa ja fiktiota. Työntekijän onkin ajoittain haasteellista poimia lapsen puheesta niitä asioita, jotka ovat totta. (Ritala-Koskinen 2001, 147–148.) Hurtian (2008, 29–30) mukaan työntekijän on kyettävä tulkitsemaan lapsen käytöstä. Tämänkaltainen tulkitseminen edellyttää työntekijältä tietoa lapsen kehityksestä ja mielen toiminnasta. Kaikkia lapsia ei kuitenkaan saada helposti avautumaan oman elämänsä asioista. Tämä voi johtua siitä, että lapsella on kokemus, ettei hänen

kertomallaan tiedolla ole merkitystä eikä kertominen muuta mitään. Hurtigin (2006, 182) mukaan lapsille ei kovinkaan usein kerrota, miksi ja mitä varten heidän mielipiteitään ja näkemyksiään selvitetään.

2.4 Lapsen yksilöllinen kohtaaminen

Lapsuus on yksilöllinen ilmiö, joka rakentuu jokaisen henkilökohtaisista suhteista ja tapahtumista (Bardy 2009, 18). Kaikon ja Friisin (2009, 78) mukaan yksilöllisyyteen sisältyy ajatus siitä, että lapsi on oman elämänsä asiantuntija, jolla on ainutlaatuinen persoona ja identiteetti. Lapsen asiakkuuden hahmottaminen ei tästä syystä onnistu ilman lapsen ja hänen arkeensa tutustumista. Kyrönseppän ym. (1990,7–8) mukaan nämä kaksi asiaa kuuluvat omaohjaajan tehtäviin. Omaohjaajamenetelmän tarkoituksena onkin huomioida lapsi yksilönä ja vastata hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa.

Yhteyden saaminen lastensuojelun asiakkaana olevaan lapseen on haastava, mutta tärkeä tehtävä, joka vaatii työntekijältä kiinnostusta kuulla ja ymmärtää lasta.

Työntekijällä on oltava halu kuulla lasta myös niissä tapauksissa, joissa lapselta saatu tieto voi tehdä asiakastyöstä monimutkaisempaa. (Hurtig 2003, 183–185.)

Kontaktin saaminen lapseen vaatii luottamuksellista suhdetta. Jotta lapsi voi avata maailmaansa työntekijälle, tarvitsee hän kokemuksen siitä, että työntekijä välittää ja on aidosti läsnä. (Ritala-Koskinen 2001, 154.)

Lapsen yksilöllinen kohtaaminen lastensuojelulaitoksessa ei aina ole itsestäänselvyys, sillä laitokseen on usein sijoitettu useampi lapsi kerrallaan eikä jokaista lasta kohden ole työntekijää työvuorossa. Yksilöllisiä kohtaamisia voidaan kuitenkin mahdollistaa omaohjaajuuden kautta. (Elo-Kuru 2003, 58.) Ahon (2009, 83) mukaan omaohjaajan tehtävänä on antaa omaohjattavalle lapselleen aikuisen huomiota. Hänen on kuitenkin löydettävä tasapaino huomion antamisessa omaohjattavan ja muiden laitoksessa asuvien lasten välillä.

3 OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUTYÖSSÄ

3.1 Omaohjaajatyö

Lastensuojelun omaohjaajuus on lastensuojelulaitoksissa käytössä oleva työmenetelmä, jonka tarkoituksena on ensisijaisesti vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nimeämällä lapselle omaohjaaja (Kyrönseppä ym. 1990, 7). Hukkasen (2002, 28) mukaan omaohjaajaksi on aikaisemmin kutsuttu työntekijää, joka on hoitanut lapsen vaatteita. Omaohjaajan työnkuva on kuitenkin kehittynyt ja muuttunut, jonka seurauksena työntekijälle on siirtynyt kokonaisvaltainen vastuu lapsen asioiden hoitamisesta ja yhteydenpidosta lapsen vanhempiin ja muihin yhteistyötahoihin.

Omaohjaajatyölle ei ole Suomessa selkeästi määriteltyä ammatillista työorientaatiota tai työmenetelmiä. Tästä syystä omaohjaajatyön käytännöt vaihtelevat laitoksittain ja jopa yksittäisen laitoksen sisällä työntekijöiden välillä (Timonen-Kallio 2008, 58). Omaohjaajalle on laitoskohtaisten erojen vuoksi käytössä myös erilaisia nimityksiä, kuten oma-aikuinen tai omahoitaja (Kyrönseppä ym. 1990, 7). Tässä tutkimuksessa käytetään nimitystä omaohjaaja, sillä kyseinen nimitys on käytössä yhteistyötahona toimivassa pienryhmäkodissa ja näin tuttu käsite tutkimuksen kohderyhmän lapsille.

Laukkanen (2011, 31) määrittelee omaohjaajatyön lapsen suunnitelmalliseksi hoidoksi ja kasvattamiseksi lastensuojelulaitoksessa. Omaohjaajan päätehtävänä on huolehtia lapsen asioista kokonaisvaltaisesti ja toimia jatkuvuuden turvaajana sekä lapsen rinnallakulkijana (Pienryhmäkoti 2012). Lapsen saapuessa laitokseen omaohjaaja kertoo lapselle omaohjaajuudesta sekä tutustuttaa lapsen laitoksen sääntöihin ja arkirutiineihin (Kyrönseppä ym. 1990, 7, 28). Omaohjaaja on siis heti lapsen sijoituksen alusta lähtien suunnittelemassa lapsen jaksoa pienryhmäkodissa (Pienryhmäkoti 2012).

3.2 Omaohjaajan ja lapsen välinen työskentely

Omaohjaajan ja lapsen välinen työskentely sisältää kaiken sen lapsen kanssa tehtävän hoitotyön, joka lapsen kuntouttamiseksi suunnitellaan. Omaohjaajatyön voi siis perustellusti nostaa yhdeksi lastensuojelulaitoksen työntekijän tärkeimmäksi

osaamisalueeksi. Omaohjaaja pitää vanhemman tavoin lasta koskevien asioiden langat käsissään. Hän on tavallaan vanhemman roolissa, vaikkei lapsen vanhempien asemaa olekaan viemässä. (Elo-Kuru 2003, 54, 57.)

Omaohjaaja ei kuitenkaan työskentele yksin, vaikka hänellä tietyissä rajoissa onkin vastuu omaohjattavansa hoitamisesta ja kasvattamisesta. Omaohjaajan tukena on lastensuojelulaitoksen työyhteisö ja kyseisen lapsen hoidossa tarvitsemat asiantuntijat. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.) Omaohjaaja on kuitenkin yleensä se aikuinen, joka lastenkodin henkilökunnasta tietää parhaiten ja yksityiskohtaisimmin lapsen taustasta ja nykytilasta (Laukkanen 2011, 32). Hän on työntekijä, joka on vastuussa omaohjattavan lapsen koulu- ja harrastusasioiden sekä hoito- ja terapia-asioiden hoidosta. Näihin vastuualuksiin kuuluvat olennaisesti myös vaatehuollosta ja mahdollisesta lääkehoidosta huolehtiminen. (Pienryhmäkoti 2012.)

Omaohjaajan ja omaohjattavan välisessä työskentelyssä korostuu yhteisen ajan merkitys lapselle. Kiireetön yhdessäolo ja tavallinen arkielämä sekä ajan antaminen, keskustelu, kuuntelu ja läsnäolo ovat tärkeä osa työskentelyä. (Elo-Kuru 2003, 66.) Omaohjaajalla on usein myös tapana varata laatu-aikaa omaohjattavalleen. Laatu-aika voi olla esimerkiksi juttelua nukkumaanmenon yhteydessä, shoppailua tai muuta erityiskohtelua. (Timonen-Kallio 2008, 61.) Laatu-aikaa lapselle voi lisäksi taata noin kerran viikossa pidettävien omaohjaajatuntien avulla. Omaohjaajatuntien sisältö on omaohjaajan tai omaohjaajan ja ohjattavan valittavissa. (Elo-Kuru 2003, 67.)

Vaikka yhteisen ajan takaaminen lapselle on tärkeää, saa omaohjaajan voimakas keskittyminen vain omaohjattavaansa aikaan myös kritiikkiä. Omaohjaajatyö onkin jatkuvaa tasapainoilua. Tärkeää on löytää sopiva työtapo omaohjattavan ja muiden lasten välillä. (Elo-Kuru 2003, 58.)

3.2.1 Omaohjaajasuhde

Lapsi tarvitsee kasvunsa ja kehityksensä tueksi turvallisen aikuisen läsnäoloa ja vuorovaikutusta (Timonen-Kallio 2009, 15). Tästä syystä on tärkeää, että laitokseen sijoitetulla lapsella on laitoksen useista aikuisista yksi ohjaaja, johon hän voi

luoda luottamuksellisen ja läheisen suhteen. Jotta tämänkaltainen suhde mahdollistuisi, lapselle nimetään sijoituksen alussa omaohjaaja. (Aho 2009, 83.)

Omaohjaajamenetelmän tavoitteena on omaohjaajan ja lapsen välille syntyvä tiivis ja tunnepitoinen vuorovaikutussuhde (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101–102). Omaohjaajatyötä voidaankin luonnehtia työksi, jossa korostuu työntekijän ja lapsen välinen suhde. Tunnetyötä tehdään työntekijän persoonan varassa, jolloin merkityksellistä on, miten työntekijän persoona sopii yhteen lapsen persoonan kanssa. (Timonen-Kallio 2008, 65.) Omaohjaajan ja omaohjattavan ominaisuuksia, mieltymyksiä ja harrastuksia olisi siis hyvä pystyä ottamaan huomioon omaohjaajan valinnassa, jotta lapsi saisi hänelle mahdollisimman sopivan ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan omaohjaajan. Käytännössä lapsen tarpeita ei kuitenkaan hyvistä aikomuksista huolimatta aina pystytä ottamaan huomioon ja omaohjaaja valikoituu usein työryhmän sen hetkisen työtilanteen mukaan. Se työntekijä, jolla on vähiten tai ei ollenkaan omaohjattavia, tulee uuden lapsen omaohjaajaksi. (Elo-Kuru 2003, 79.)

Kyrönseppän ja Rautiaisen (1993, 101–102) mukaan lapsen kiintyminen täysin sattumanvaraisesti valikoituneeseen omaohjaajaan voidaan kyseenalaistaa. Lapsi kuitenkin muodostaa läheisen suhteen usein aikuiseen, joka vastaa hänen tarpeisiinsa, suhtautuu häneen hyväntahtoisesti ja ymmärtää häntä. Elo-Kurun (2003, 78–79) mukaan tunnesuhteen luomisessa korostuvat omaohjaajan vuorovaikutustaidot. Kaikkien kohdalla tunnesuhteen luominen ei kuitenkaan onnistu. Niin lapsilla kuin työntekijöilläkin on omat taustansa, jotka vaikuttavat toimivan kontaktin muodostamiseen. Joskus voikin olla, että lapsi muodostaa läheisemmän suhteen johonkin toiseen laitoksen aikuiseen.

Lastensuojelulaitoksessa työskentelevän ammattilaisen tehtävänä on luoda suhde laitokseen sijoitettuun lapseen ja oppia ymmärtämään häntä. Lapseen on oltava suhteessa niin, että hän voi kokea löytäneensä luotettavan ja aidosti välittävän aikuisen. (Laakso 2009, 171.) Tällöin lapsi voi kehitystarpeidensa mukaisesti kokea hoitosuhteen luotettavaksi, kokea kiintymystä tai riippuvuutta ja samaistua hoitajaansa ainakin osittain (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101, 103). Omaohjaajasuhde voi parhaimmassa tapauksessa tarjota lapselle mahdollisuuden aikuis-

seen, josta pitää ja johon luottaa. Jos näin käy, on lapsen helpompaa muuttaa suhtautumistaan muihinkin ihmisiin. (Timonen-Kallio 2008, 66.)

Omaohjaajan ja lapsen välinen suhde voi muodostua merkittävimmäksi ja pitkäaikaisimmaksi ihmissuhteeksi lapselle (Laukkanen 2011, 31). Tämä suhde on parhaimmillaan molemminpuolinen ja vastavuoroinen. Se on ainutkertainen tunnesuhde aikuisen ja lapsen välillä. Omaohjaajana toimivan aikuisen tehtävä kyseisessä suhteessa on tarjota lapselle huolenpitoa ja turvallisuutta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omaohjaajasuhdetta voidaan kuvailla myös ammatilliseksi tunnesuhteeksi, jossa lapsen on mahdollista korjata niitä tunnekokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet haitallisesti hänen kehitykseensä. Omaohjaajalla tuleekin olla kyky vastaanottaa lapselta tulevia positiivisia ja negatiivisia tunteita. Hänen tulee myös osata käsitellä niitä lapsen kanssa. (Timonen-Kallio 2008, 58–59.) Yhdessä lapsen kanssa opetellaan sanoittamaan ja tunnistamaan vaikeita tunteita, asioita ja ongelmakäyttäytymistä (Pienryhmäkoti 2012). Omaohjaajasuhteessa lapsella on mahdollista kokea ja kokeilla erilaisten tunteiden tuntemista ja niistä johtuvaa käyttäytymistä turvallisissa ja pysyvissä olosuhteissa. Kun lapsi keskustelee omaohjaajan kanssa tunteiden aiheuttamista tapahtumista, on hänen mahdollista sisällyttää omat tunteensa ja käytöksensä käsitykseen itsestään. Tämä auttaa lapsen minäkuvan hahmottamista ja selkeytymistä. (Kyrönseppä ym. 1990, 52.)

Omaohjaajasuhteessa lapsi voi saada henkilökohtaisia korjaavia kokemuksia, joiden avulla hänen perusluottamuksensa paranee (Kyrönseppä ym. 1990, 7, 19). Merkityksellisiä ovat toistuvat korjaavat kokemukset, jotka tapahtuvat jokapäiväisissä arjen tilanteissa. Korjaava työ edellyttää pitkäkestoista sitoutumista, jotta esimerkiksi lapsen usko aikuisiin voi palata. Tärkeää on, että pystytään kohtaamaan lapsen henkilökohtaiset odotukset ja tarpeet. (Timonen-Kallio 2008, 62.) Myös lapsen voimavarojen huomioonotto on tärkeää (Pienryhmäkoti 2012).

Riittävän huomion kiinnittäminen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin edellyttää turvallista ja pysyvää hoitosuhdetta (Elo-Kuru 2003, 76). Omaohjattavan lapsen tarpeisiin voidaan vastata vain silloin, kun omaohjaaja todella tuntee lapsen. Kokemus kuulluksi tulemisesta ja työskentely lapsen näkökulmasta hänen elämänsä tär-

keimpien kysymysten parissa johtaa läheisyyteen aikuisen kanssa. (Virtanen 1997, 111–112.)

3.2.2 Pedagogisen suhteen luominen

Omaohjaajasuhdetta voidaan tarkastella myös sosiaalipedagogisesta näkökulmasta käsin. Sosiaalipedagogiikassa keskeisessä asemassa on pedagoginen suhde, jossa ohjaustyö ja kasvatus tapahtuvat (Timonen-Kallio 2008, 69). Hämmäläisen (1997, 88–89) mukaan kasvatuksen ominaisluonne perustuu kasvattajan ja kasvatettavan väliseen pedagogiseen suhteeseen. Kyseisen suhteen tulee olla aito, vuorovaikutuksellinen ja dialoginen.

Pedagoginensuhde edellyttää lapsen kokemusten vastaanottamista ja niiden pohdiskelevaa arviointia avoimessa dialogissa. Avoin dialogi on kuitenkin ristiriitaisessa asemassa silloin, kun työntekijä toimii tietyssä institutionaalisessa kontekstissa, kuten esimerkiksi lastenkodissa lastensuojelulain velvoittamana. Työntekijälle voi olla ongelmallista, kun toisaalta pyrkimyksenä on tuoda lapsen ääni kuuluviin ja toimia hänen asiansa ajajana ja toisaalta rakentaa luottamuksellista pedagogista suhdetta lapseen. Tärkeää on tarkastella, mikä tiedosta on tarpeellista yhteistyötahoille lapsen elämänhallinnan kannalta ja asioiden eteenpäinsaamiseksi ja mitä saa jäädä omaohjattavan lapsen ja omaohjaajan väliseksi. (Timonen-Kallio 2008, 70.)

Omaohjaajan työtä ja pedagogisen suhteen rakentamista omaohjattavaan lapseen voidaan kuvata tutorointisuhteen avulla. Tutorin rooli ohjausprosessissa on olla kanssakulkijana, toiminnan, käyttäytymisen ja ongelmanratkaisun mallina sekä kanssa-ajattelijana. Tutorin tehtävänä itsenäistymisprosessin ohjaajana on visioida, asettaa haasteita, kysyä, rohkaista ja tehdä yhteenvetoja niin, että lapsen oman polun löytäminen mahdollistuu. Myös englanninkielinen omaohjaajaa kuvaava termi ”keyworker” kuvaa omaohjaajan merkittävää roolia yksilöllisessä työskentelyssä, jossa nuoren yksilölliset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet sekä yhdessä omaohjaajan kanssa koettu oppiminen ja edistyminen eli yhteinen jakaminen ovat keskeisiä. (Timonen-Kallio, Manner, Berglund, Hukkanen & Caulfield-Dow 2000, 27.)

Jokaisella lapsella on yksilöllinen tarina ja selviytymisen strategiat. Ohjausta ja erityistä tukea tarvitaan aikuisuuteen kasvamisessa, itsenäisten taitojen opettelussa, ammatillisen koulutuksen hankkimisessa ja sijoittumisessa työelämään, itsenäisessä asumisessa tarvittavien taitojen oppimisessa sekä perheen perustamisessa ja ihmissuhteiden hoitamisessa. Elämönhallinnan ongelmissa ja valintatilanteissa lastenkotihoidolla on tärkeä tehtävä valmentaa, ohjata, opettaa ja kannustaa lasta kohti hänen omaa tulevaisuuttaan. (Timonen-Kallio 2008, 61.)

3.3 Omaohjaaja yhteisökasvattajana

Hoito- ja kasvatustyötä lastenkodissa voidaan tarkastella myös yhteisöllisyyden näkökulmasta. Yhteisöllisessä näkökulmassa tausta-ajatuksena on lapsen tukeminen vastuullisuuteen ja oma-aloitteisuuteen omiin ja yhteisön asioihin vaikuttamisessa. (Kyrönseppä ym. 1990, 16–18.) Tämän avulla pyritään vahvistamaan demokraattisuutta sekä luodaan jäsenille mahdollisuuksia osallistua yhteiseen päätöksen tekoon (Timonen-Kallio 2008, 101).

Lastenkotiyhteisön käyttö lapsen sosiaalisena ja toiminnallisena yhteisönä ja elin- ja kasvuympäristönä on yhteisöllisten työmenetelmien peruslähtökohta. Lastensuojelulaitoksessa yhteisöllisyys ilmenee pysyvistä, kasvotusten tapahtuvasta vuorovaikutuksesta laitoksessa asuvien lasten ja aikuisten välillä, sekä päivittäisistä ja viikoittaisista rytmeistä, yhteisistä käyttäytymissäännöistä ja normeista. (Timonen-Kallio 2008, 100.)

Omahoitajan tehtäviin kuuluu yhdessä muun henkilökunnan kanssa tukea lapsen kasvua itsenäiseksi aikuiseksi, joka ihanteellisimmillaan kykenee ottamaan vastuuta omasta elämästään ja löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa (Laukkanen 2011, 31). Silloin, kun lapsi elää suuren osan lapsuuttaan ja kasvaa aikuiseksi osana instituutiota on erittäin merkityksellistä millaisia kohtaamisia hänen arkeensa rakentuu ja miten hyvin hän oppii ne vuorovaikutussäännöt, jotka parhaimmillaan antavat hänelle vahvan puhuja-aseman. (Timonen-Kallion 2008, 61.)

3.4 Dokumentointi ja moniammatillinen verkostotyö

Omaohjaajan keskeinen työalue on hoito- ja kasvatustyön tavoitteiden ja sisältöjen kuvaaminen ja tapahtuneen toiminnan arviointi ja dokumentointi. Omaohjaaja on siis keskeinen henkilö erityisesti hoito- ja kasvatussuunnitelmaa laadittaessa. (Timonen-Kallio 2008, 77.) Lapselle nimetty omaohjaaja ja varaomaohjaaja toimivat työparina, joka on vastuussa lapsen yksilöllisen hoito- ja kasvatussuunnitelman toteutuksesta ja arvioinnista (Pienryhmäkoti 2012). Jotta omaohjaaja onnistuu tuomaan omaohjattavan äänen esiin ja arvioimaan hänen elämänhallintataitojensa edistymistä, on omaohjaajalla oltava kyky kerätä erilaisia pieniä tapahtumia lapsen elämästä. Nämä asiat ja tapahtumat hänen on tehtävä näkyväksi itselle, lapselle ja moniammatilliselle työyhteisölle. (Timonen-Kallio 2008, 82.)

Lapsen pääseminen osalliseksi omassa asiakassuhteessaan edellyttää lapsilähtöisiä tiedonkeruun ja dokumentoinnin tapoja ja välineitä sosiaalityöntekijöille ja lastenkodin omaohjaajille. Oman työn dokumentointi ja omaohjattavan elämäntilanteeseen kuuluvien asioiden kirjaaminen ja erityisasiantuntijoiden konsultointi ovat merkittäviä omaohjaajatyön osa-alueita. Omaohjaajalla on tärkeä työtehtävä rakentaa ja välittää ammatillista tietoa omaohjattavastaan sekä käyttää arkilähtöistä tietoa hyödyksi toimiessaan lapsen asianajajana suhteessa erityistyöntekijöihin, vanhempiin ja esimerkiksi kouluun. (Timonen-Kallio 2008, 78.)

Omaohjaajalla on keskeinen rooli dokumentoinnin lisäksi myös hoito- ja kasvatusturvotteluissa. Olennaista neuvotteluissa on, miten omaohjaaja saa konkretisoida lapsen henkilökohtaisen elämäntilanteen, tulevaisuuden tavoitteet ja mahdollisuudet lapsen vanhemmille ja muille lapsen sekä hänen perheensä kanssa työskenteleville asiantuntijoille. (Timonen-Kallio 2009, 14.) Omaohjaajan roolia moniammatillisen yhteistyön toteutumisessa pidetään merkittävänä. Usean asiantuntijan kokoonpanossa omaohjaaja voi sovitusti asettua lapsen tukihenkilöksi keskustelutilanteissa. Hänen tehtävänä on huolehtia, että lapsen näkökulma saa riittävästi tilaa ja tukea. (Timonen-Kallio 2008, 83.) Tärkeää on luoda kokonaiskuva lapsen maailmasta. Siitä, mitä lapsen elämä on ollut ennen laitokseen sijoittamista ja mitä se on juuri sillä hetkellä (Lastenkoti, nuorisokoti 2012).

Omaohjaajan vastuulla on myös pääsääntöisesti yhteydenpito lapsen vanhempiin ja yhteistyöverkostoon. Omaohjaajan tehtävänä on sopia yhdessä perheen ja lapsen sosiaalityöntekijän kanssa lapsen loma-ajoista sekä pitää huolta lapsen rahavaroista ja niiden käytöstä, jos lapselle maksetaan viikko- tai kuukausirahaa. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu lisäksi muun henkilökunnan sekä lapsen sosiaalityöntekijän ajan tasalla pitäminen lapsen asioista. Kuukausittain omaohjaaja kokoaa koosteen lapsesta sosiaalityöntekijälle. Laitossijoituksen lähestyessä loppua, kuuluu omaohjaajalle osaltaan myös jälkihuollon suunnittelu. (Pienryhmäkoti 2012.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia lastensuojelunomaohjaajuudesta. Tarkoituksena on tuoda lasten kokemukset esiin ja mahdollistaa yhteistyökumppanina toimivan pienryhmäkodin omaohjaajuuden kehittäminen. Pienryhmäkodissa ei ole aikaisemmin tutkittu omaohjaajuutta lasten näkökulmasta. Lasten kokemusten avulla pienryhmäkodin työyhteisöllä on mahdollisuus kehittää omaohjaajuutta lapsilähtöisemmäksi.

Tutkimustehtävä on:

- Mitä lapset kertovat omaohjaajuudesta?

Haluamme kuulla, mitä lapsilla on kerrottavana omaohjaajuudesta ja omista omaohjaajistaan. Mielenkiinnon kohteena on selvittää, mitä lapset kertovat omaohjaajan toimenkuvasta, yhteisestä ajasta, miten lapset kuvailevat omaohjaajiaan ja, mitä he haluaisivat ehkä muuttaa omaohjaajamentelmässä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Yhteistyötaho ja kohderyhmä

Opinnäytetyön yhteistyötahona toimii eteläsuomalainen pienryhmäkoti. Pienryhmäkoti on kuusipaikkainen lastensuojeluyksikkö, jonka asiakkaina ovat 5–18-vuotiaat huostaanotetut lapset. Pienryhmäkoti tarjoaa ammatillista, turvallista ja aidosti välittävää sijaishuoltoa. (Pienryhmäkoti 2012.)

Pienryhmäkodin kahdeksanhenkisen työyhteisön tavoitteena on tukea lapsen kehitystä vastuulliseksi, tasapainoiseksi ja itsetunnoiltaan eheäksi yhteiskunnan jäseneksi. Pienryhmäkodissa panostetaan omaohjaajatyöhön, jonka avulla pyritään antamaan lapsille korjaavia kokemuksia tarjoava vuorovaikutussuhde. Jokaiselle lapselle nimetään omaohjaaja ja varaomaohjaaja. (Pienryhmäkoti 2012.)

Mahdollisesta yhteistyöstä keskusteltaessa pienryhmäkoti kartoitti heille sijoitettuna olevien lasten halukkuutta osallistua tutkimukseen. Kyseisellä hetkellä kaikki pienryhmäkodin lapset olivat halukkaita osallistumaan. Tutkimuksen kohderyhmänä oli siis alun perin kuusi 10–17-vuotiasta pienryhmäkotiin sijoitettua lasta. Ennen tutkimuksen toteuttamista yksi lapsista kuitenkin muutti pois pienryhmäkodista, jolloin kohderyhmä pieneni. Tutkimukseen osallistui lopulta viisi 10–17-vuotiasta lasta, joille jokaiselle lähetettiin saatekirje (LIITE 1) ennen tutkimuksen toteuttamista.

Kohderyhmään kuului sekä tyttöjä että poikia, joiden sijoituksen kesto vaihteli puolesta vuodesta viiteen vuoteen. Anonymiteetin varmistamiseksi sukupuolijakaumaa ei tuoda tutkimuksessa esille.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan tapausta tai ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja löytämään ja paljastamaan tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes&Sajavaara 2004, 152.)

Laadullisella tutkimuksella pyritään tietyn ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen ja saamaan yhdeltä tutkittavalta mahdollisimman paljon tietoa (Kananen 2008, 24–25). Tuomen ja Sarajärven (2002, 87) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan esimerkiksi kuvaamaan jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Hirsjärven ym. (2004, 155) mukaan laadullisen tutkimuksen kohdejoukko valitaan aina tarkoituksenmukaisesti, jotta voidaan olla varmoja siitä, että tutkittavilla on tarpeeksi tietoa tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä.

Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä. Tämän vuoksi on luonnollista, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija hankkii aineistonsa olemalla kontaktissa tutkittavan kanssa. Aineisto hankitaan siis esimerkiksi tutkittavaa haastatteleamalla tai havainnoimalla. (Kananen 2008, 25.) Hirsjärven ym. (2004, 155) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyyppillistä, että tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa, kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon.

Kvalitatiivisen tutkimuksen yhtenä ominaispiirteenä on, että tutkimuksessa suositetaan metodeja, joiden avulla tutkittavien näkökulmat ja ääni tulevat esiin (Hirsjärvi ym. 2004, 155). Eskolan ja Suorannan (1998, 16) mukaan tutkijan pyrkiessä siihen, että hän säilyttää koko tutkimuksen ajan tutkittavan ilmiön sellaisena kuin se on, voidaan puhua tutkittavien oman näkökulman tavoittelemisesta.

Tutkimuksen aineiston hankintamenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 47–48) mukaan teemahaastattelu on puolistukturoitu haastattelumenetelmä, jossa edetään etukäteen valittujen teemojen mukaan. Haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta vastauksia ei ole sidottu valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Valituista teemoista on muodostettu tarkennettuja kysymyksiä, jotka esitetään haastateltaville joko samassa järjestyksessä tai kysymysjärjestystä vaihdellen. Tämä luo joustavuutta haastatteluun ja antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esiin omaa näkemystään juuri sellaisena kuin se on.

Teemahaastattelussa otetaan huomioon ihmisten tulkinnan ja heidän asioilleen antamiensa merkitysten keskeisyys. Teemoittain etenevä haastattelu vapauttaa haastattelua tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien näkökulman esiin. (Hirsjär-

vi & Hurme 2010, 48.) Koska tutkimustehtävänä oli kuulla juuri kohderyhmän kokemuksia omaohjaajuudesta, koettiin teemahaastattelu tutkimustehtävän toteutumisen kannalta sopivaksi aineistonhankintamenetelmäksi. Teemahaastattelurunkoon valittujen teemojen avulla pyritäänkin löytämään tutkimustehtävän kannalta merkityksellisiä vastauksia (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Teemahaastattelussa kuten kaikissa haastatteluissa on myös mahdollisia ongelma-kohtia. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 35) mukaan haastateltava tarvitsee taitoa ja kokemusta haastattelusta, jotta hän osaa säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelu sisältää myös monia virhe mahdollisuuksia, jotka voivat aiheutua niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin. Esimerkiksi haastateltavalla saattaa olla taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, joka taas puolestaan heikentää haastattelun luotettavuutta.

5.3 Aineiston hankinta

Tutkimuksen aineiston hankinta toteutettiin nauhoitettujen teemahaastattelujen ja ”omaohjaajaukon” avulla. Aineiston hankintaa ja tutkimusta varten haettiin tutkimuslupaa, joka myönnettiin kesäkuussa 2012. Tutkimusluvan saamisen jälkeen haastattelut ja omaohjaajaukon työstäminen toteutettiin kahtena erillisenä päivänä kesäkuussa 2012. Haastattelupäivät ja ajankohdat sovittiin pienryhmäkodin työntekijän välityksellä.

Teemahaastattelurungon hahmottelu aloitettiin toukokuussa 2012. Tuomen ja Sarajärven (2002, 77) mukaan teemahaastattelussa ei voida kysyä mitä tahansa, vaan kysymysten avulla on pyrittävä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti. Teemojen pohtiminen on siis tärkeä osa tutkimuksen suunnittelua. Etukäteen valitut teemat perustuvat yleensä tutkittavasta ilmiöstä tiedettyyn teoriaan eli tutkimuksen viitekehykseen. Tässä tutkimuksessa haastattelu teemoja koottiin siis omaohjaajuudesta olemassa olevan teorian pohjalta. Teemoja ja kysymyksiä valittaessa otettiin huomioon myös lapsen mahdollisuus kuvailla omaa omaohjaajaansa yksilönä ja omana persoonanaan.

Kun haastattelun teemat ja niihin liittyvät tarkentavat kysymykset oli päätetty, haastattelurunko esitettiin. Esitestauksen tavoitteena oli nähdä, puuttuko teemoista jotakin oleellista ja miten teemoja tarkentavat kysymyksen toimivat, kun vastaajana on lapsi. Esitestaus suoritettiin eteläsuomalaisen lastenkodin osastolla, jossa kolme lasta vastasi kirjallisesti haastattelurungon kysymyksiin. Esitestauksesta saatujen vastausten perusteella haastattelurunkoa muutettiin ennen itse kohderyhmän lasten haastattelua. Lopullinen haastattelurunko (LIITE 2) syntyi alustavan haastattelurungon kysymysten järjestystä vaihtamalla ja tarkentavia kysymyksiä lisäämällä. Lopullinen haastattelurunko olisi ehkä ollut väljempi ja tarkennettuja kysymyksiä ei olisi lisätty, jos esitestaus olisi suoritettu haastattelemalla. Haastattelemalla suoritettuna esitestauksen avulla olisi saatu realistisempaa tietoa siitä, millainen haastattelutilanne tulee olemaan ja, miten teemoihin jaotellut kysymykset toimivat lasten kanssa.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina kahtena erillisenä päivänä. Ensimmäisenä haastattelu päivänä haastateltiin kahta lasta ja seuraavana haastattelupäivänä kolmea lasta. Haastattelupaikkana oli rauhallinen pienryhmäkodin tila ja haastattelu tilanteessa olivat läsnä haastattelijat ja lapsi. Yksilöhaastattelun ansiosta jokainen lapsi tuli kuulluksi yksilönä. Yksilöhaastattelun avulla pyrittiin myös siihen, ettei mahdollinen ryhmän paine pääse vaikuttamaan lapsen vastauksiin ja, että lapsen anonymiteetti säilyy myös pienryhmäkodin sisällä.

Haastattelussa tutkijan ensimmäinen tehtävä on motivoida lapsi haastatteluun. Jotta tämä onnistuisi, täytyy tutkijan luoda lapseen luottamuksellinen suhde. (Ritala-Koskinen 2001, 152.) Haastattelutilanteen alussa luottamuksellista ja mahdollisimman rentoa ilmapiiriä pyrittiin luomaan antamalla lapselle tilaa ja kertomalla hänelle haastattelun etenemisestä ja haastattelunauhreiden käytöstä. Luottamuksen ja motivaation lisäämiseksi lapselle kerrottiin myös, miksi häntä haastatellaan ja miksi hänen vastauksensa ovat tärkeitä. Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 27) mukaan luottamuksellisen ilmapiirin syntymiselle ehtona on, että haastateltava voi luottaa siihen, että hänen antamiaan tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Ennen haastattelun aloittamista lapselle painotettiin, että kaikkea hänen kertomaansa käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömänä, jolloin tutkimusta luettaessa lasta ei voida tunnistaa.

Ritala-Koskisen (2001, 153) mukaan lasten motivoinnissa ja haastatteluun suhtautumisessa on eroja sen mukaan, ovatko lapset itse saaneet valita osallistumisestaan vai onko osallistuminen tapahtunut esimerkiksi aikuisen velvoittamana. Tästä syystä lapsilta varmistettiin heidän halukkuutensa osallistua vielä ennen haastattelujen aloittamista. Lapselle annettiin myös mahdollisuus kysyä kysymyksiä tutkimukseen ja haastattelutilanteeseen liittyen. Ennen haastattelun aloittamista jokaiselta haastateltavalta kerättiin kirjallinen suostumus (LIITE 3) tutkimukseen osallistumisesta ja haastatteluissa esiin nousevan aineiston käytöstä tutkimuksessa.

Haastatteluissa yhtenä teemana oli lapsen oma omaohjaaja. Jotta oman omaohjaajan kuvaaminen olisi lapselle helpompaa, käytettiin haastattelussa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vertaansa vailla-kortteja ja Pesäpuu Ry:n Lasten Vahvuuskortteja. Kortit levitettiin haastatteluihin varatun huoneen pöydälle ennen kuin haastateltava tuli paikalle. Kahden ensimmäisen haastateltavan kohdalla lapsi sai valita omaohjaajaansa kuvaavat kortit haastattelun keskivaiheilla. Tällöin nauhereita jouduttiin siirtämään, jotta haastateltavan ääni tallentuisi. Siirtämisestä kuitenkin aiheutui häiriötä nauhereihin, joten korttien valinta päätettiin siirtää haastattelun alkuun. Kolme seuraavaa haastateltavaa sai siis valita kortit heti tullessaan sisään huoneeseen.

Haastattelujen lopuksi kohderyhmän lapsia pyydettiin kirjoittamaan omaohjaajaa kuvailevia ja omaohjaajuudesta kertovia asioita post-it-lapuille. Lasten kirjoittamat post-it-laput lisättiin isolle paperille piirrettyyn omaohjaajaa esittävään ukkoon. Valmis omaohjaajaukko sisälsi siis kaikkien kohderyhmän lapsien post-it-laput. Tavoitteena oli, että valmis ukko ilmentäisi lasten kokemuksia omaohjaajuudesta. Omaohjaajaukon avulla mahdollistettiin se, että myös lapset, joille suullinen ilmaisu voi olla vaikeaa, saivat ilmaista itseään heille ehkä luotevammalla tavalla.

5.4 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimusainesto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on tuottaa ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus (Kananen 2008, 94). Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkitta-

vasta ilmiöistä. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Tiedonkeruun ja analysoinnin pääasiallinen instrumentti on itse tutkija, jonka kautta reaali maailma suodattuu tutkimustuloksiksi (Kananen 2008, 25). Tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115). Tutkijan aikaisemmat havainnot, tiedot tai teorit eivät voi vaikuttaa analyysin toteuttamiseen aineistolähtöisyyden vuoksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Tästä syystä kyseinen analyysimenetelmä koettiin parhaimmaksi keinoksi saada lasten kokemukset esiin.

Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110). Analyysillä pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla aineistosta selkeää ja mielekästä (Eskola & Suoranta 2003, 137). Sisällönanalyysin avulla siis pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty ja yleismuodossa oleva kuvaus. Kyseisellä analyysitavalla saadaan kerättyä aineistoa kuitenkin vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärven 2002, 105.)

Aineistolähtöistä analyysia voidaan karkeasti kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi. Tähän prosessiin kuuluvat aineiston redusointi, klusterointi ja abstrahointi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) Aineiston analysointiprosessi aloitettiin nauhoitettujen haastattelujen litteroinnilla. Litteroinnissa haastattelut kirjoitettiin tietokoneelle tekstimuotoon, jolloin litteroitua aineistoa tuli 24 sivua. Litterointeihin tehtiin myös merkintöjä tauoista ja äänenpainoista. Aineiston analysoinnin luotettavuuden varmistamiseksi nauhoitetut haastattelut kuunneltiin ja litteroinnit tarkastettiin useaan kertaan. Haastattelujen litteroinnin ja litteroidun tekstin tarkistamisen avulla haastattelujen mieleen palauttaminen oli helpompaa ja näin ollen myös analyysi helpottui.

Litteroinnin jälkeen seuraava analysoinnin vaihe oli haastateltavien vastausten muuttaminen asiakielelle. Tämän jälkeen aineisto tulostettiin ja aineisto redusointiin eli aineistoa pelkistettiin siten, että jäljelle jäi tutkimustehtävän kannalta oleellista tietoa. Aineiston redusoinnin vaiheessa pelkistetystä aineistosta merkittiin eri väreillä tutkimustehtävän kannalta oleelliset asiat. Tuomen & Sarajärven (2002,

111) mukaan aineiston redusoinnissa aineistosta karistaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Aineiston pelkistämistä ohjaa siis tutkimustehtävä.

Aineiston redusoinnin jälkeen seuraava aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaihe on aineiston klusterointi. Klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineisto käydään tarkasti läpi ja samalla etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, joka nimeään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112.) Tutkimusaineistoa ryhmittelemällä saatiin seitsemän eri luokkaa. Näitä luokkia olivat omaohjaajan työnkuva, persoonallinen omaohjaaja, luottamussuhde, omaohjaajan sukupuoli, omaohjaajan ja ohjattavan yhteinen aika ja omaohjaajan menetelmä.

Klusteroinnin jälkeen aineiston analysointia jatkettiin abstrahoinnilla eli käsitteellistämällä. Tuomen & Sarajärven (2002, 114) mukaan abstrahoinnissa aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Kyseisessä analyysin vaiheessa edetään alkuperäisilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokkia niin kauan kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista.

Klusteroinnissa syntyneiden luokkien sisältämiä asioita luettiin useamman kerran läpi ja eri luokkia yhdistettiin. Luokkien yhdistämisen seurauksena syntyi tutkimuksen kolme pääteemaa. Pääteemoja olivat persoonalla tehtävä omaohjaajatyö, omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde ja omaohjaajuus työmenetelmänä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset esitellään teemoittain. Näitä teemoja ovat persoonalla tehtävä omaohjaajatyö, omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde ja omaohjaajuus työmenetelmänä.

Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi tuloksissa ei tuoda esiin lasten sukupuolta, ikää tai omaohjaajasuhteen kestoa. Tulosten analysoinnissa vastaajan sukupuolella ei huomattu olevan merkitystä vastausten kannalta. Iällä sen sijaan oli vaikutusta lasten näkemyksiin esimerkiksi omaohjaajan työtehtävistä. Oli havaittavissa, että vanhempien lasten näkemykset työnkuvasta olivat osittain jäsentyneempiä ja kokonaisvaltaisempia kuin nuorempien vastaajien. Ikä ei kuitenkaan ollut suorassa suhteessa siihen, miten jäsentyneesti ja kokonaisvaltaisesti lapsi vastasi. Kohderyhmän lasten omaohjaajasuhteet olivat myös olleet eripituisia. Suhteen pituuden vaikutusta vastauksiin ei voida kuitenkaan tulkita, sillä lasten aikaisempi laitostausta ei tullut ilmi haastatteluissa.

Tutkimustulosten esittämisessä käytetään suoria lainauksia, koska lasten kokemusmaailmaa halutaan tuoda mahdollisimman hyvin esille. Suorista lainauksista on kuitenkin karsittu täytesanoja pois, jotta lasta ei voi tunnistaa hänen puhetyylitään.

6.1 Persoonalla tehtävä omaohjaajatyö

Lapset kuvasivat omaohjaajatyötä omaohjaajan työtehtävien ja persoonan kautta. Lapset kertoivat omaohjaajan työstä eri tavoin ja erilaisia asioita painottaen. Heidän kertomuksissaan tulivat esiin omaohjaajan tehtävät lapsen asioiden hoitajana, lapsesta huolehtijana, rajojen asettajana ja yhteydenpitäjänä lapsen vanhempiin ja sosiaalityöntekijöihin. Konkreettisina omaohjaajan tehtävinä lapset mainitsivat lääkityksestä huolehtimisen ja terapiaan kuljettamisen. Lasten vastauksissa nousi kuitenkin päällimmäisenä huolenpito ja lapsen asioiden hoitaminen.

Lapsi: -- Semmost hoitotyötä ja -- tukee ja on sen yhden lapsen -- huolehtija ja huolehtii sen asioista. -- No terveydentilasta, hyvinvoinnista ja... kaikesta.

Lapsi: Hankkii kaikkii tavaroita. Huolehtii must ainaki.

Yksi lapsista toi myös esiin omaohjaajan roolin rajojen asettajana.

Lapsi: No, en mä tiää...Se on hyvä, et se kieltää, ettei lähe semmoselle hörhötielle.

Osa lapsista toi vastauksissaan esiin omaohjaajan toimimisen yhteistyössä eri tahojen kanssa. Heidän vastauksissaan painottui omaohjaajan yhteistyö sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa. Osassa haastatteluista kyseiset asiat eivät nousseet esiin ollenkaan.

Seuraavissa haastatteluista poimituissa sitaateissa lapset kertovat omaohjaajan yhteydenpidollisista tehtävistä.

Lapsi: No se hoitaa mun asioita sossulle--.

Lapsi: Se juttelee esim. -- vanhempien ja sosiaalityöntekijöitten kaa.

Jokainen lapsi kertoi osallistuvansa neuvotteluihin. Neuvottelussa omaohjaajan tehtäväksi koettiin jutella ja kertoa, miten lapsen arki on sujunut pienryhmäkodissa. Omaohjaajan tehtäväksi neuvotteluissa nousi myös lapsen asioiden hoitaminen ja hänen mielipiteidensä kysyminen.

Lapsi: Mmm. Juttelee.-- No miten on menny.

Neuvotteluista keskusteltaessa tuli esille, että suurin osa lapsista ei valmistaudu omaohjaajan kanssa neuvotteluun. Vain yksi lapsista toi esiin, että ennen neuvot-

teluja omaohjaaja kartoittaa häneltä mahdollisia asioita, mitä hän haluaisi tuoda neuvottelussa esille. Lapsilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, olisiko neuvotteluun valmistautuminen tarpeellista.

Lapsi: Vois olla, nii tietää mitä oottaa.

Lapsi: Ei, kyl mä tiän, mitä siel puhutaan.

Haastattelun aikana lapsia pyydettiin kuvailemaan omia omaohjaajiaan korttien avulla. Korttien lisäksi osa lapsista keksi itse omaohjaajaansa kuvaavia ilmauksia. Omaohjaajia kuvailtiin sanoilla urheilullinen, järkevä, luotettava, ajattelevainen, ymmärtäväinen, hauska, reilu, auttavainen, arvostava, järjestelmällinen, kiltti, mukava, lempeä, välillä äkäinen, hellä, eläinrakas, huumorintajuinen, kärsivällinen ja paras kaveri. Näillä samoilla sanoilla lapset kuvasivat omaohjaajiaan ja omaohjaajuuttapost-it-lapuilla, jotka he olivat kirjoittaneet omaohjaajaukkoon.

Osa lapsista perusteli valitsemiaan adjektiiveja seuraavasti:

Lapsi: No ku se aattelee asioit sillee järkevästi---. [järkevä]

Lapsi: Et ku se osaa paneutuu näihin mun ongelmii ja auttaa mua ratkasee niitä. [arvostava]

Lapsi: ---Sillee ettei se mee livertelee toisten asioista -- ulkopuolisille. [luotettava]

Lapsi: Ajattelevainen. Et ajattelee aina asiat -- järkevästi.

Lapsi: No jos vaik limsaa jaetaan, ni jakaa kaikille yhtä paljon. [reilu]

Lapsi: Ymmärtää, jos sanoo jotain. [ymmärtäväinen]

Lapsi: Ku se osaa tehdä kaikki meidän asiat luontevaa järjestykses aina. [järjestelmällinen]

6.2 Omaohjaajan ja ohjattavan välinen suhde

Suhdetta omaohjaajaan kuvattiin luottamussuhteeksi. Lapset kokivat, että omaohjaajalle oli pääsääntöisesti helppo kertoa niin hyvistä kuin huonoistakin asioista ja kahdenkeskistä aikaa koettiin olevan tarpeeksi. Suurin osa lapsista piti omaohjaajaan heille sopivina.

Kaikki lapsista kertoivat luottavansa omaohjaajaansa. Suurin osa heistä kertoi luottamuksen syntyvän tiedosta, ettei omaohjaaja kerro lapsen asioita kenellekään. Omaohjaajan kerrottin sanoneen, ettei hän kerro lapsen asioita kenellekään ulkopuoliselle ja lapset tuntuivat vahvasti luottavan tähän. Luottamukseen vaikuttavaksi tekijäksi nousi myös se, ettei omaohjaaja huijaa.

Lapsi: No ku se on sanonu, et se ei kerro kellekkää ulkopuoliselle mun asioista. Et se ei saa.

Lapsi: No, ei huijaa ainakaa ikinä.---Sit se kertoo kaikki asiat, jos on tulossa jotai.

Lapsilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, onko omaohjaajalle helppo kertoa ja onko hänen kanssaan helppo keskustella sekä hyvistä että huonoista asioista. Osa lapsista kertoi, että heidän on helppo kertoa hyvistä ja huonoista asioita omaohjaajalleen. Tätä perusteltiin sillä, että omaohjaaja ei voi mennä sanomaan lapsen kertomia asioita kenellekään. Osa lapsista toi esiin, että omaohjaajalle ei ole aina helppo kertoa heitä mietityttävistä asioista. Lapset eivät kuitenkaan osanneet tarkentaa, mikä tekee kertomisesta vaikeaa.

Lapsi: No... Emmä tiää. Ei aina, mut joskus. [ole helppo kertoa]

Lapsi: No on se sillee helppoa, ku tietää et se ei voi mennä sanoo kellekkää.

Kolmen kohderyhmään kuuluvan lapsen kanssa keskusteltiin siitä, millaisia kokemuksia heillä on hyvien ja huonojen asioiden kertomisesta varaomaohjaajalleen. Suurin osa heistä koki, että heidän on yhtä helppo kertoa asioita varaomaohjaajalleen kuin omaohjaajalleenkin. Yksi lapsista sen sijaan koki, että varaomaohjaajalle ei ole yhtä helppo kertoa kaikkea. Haastattelussa tuli esiin, että hänellä on läheisempi suhde viralliseen omaohjaajaansa.

Osa lapsista toi haastattelussa esiin, kuinka usein he keskustelevat kahdenkeskisistä asioista omaohjaajan kanssa. Suurin osa heistä kertoi tekevänsä tätä usein. Vain yksi lapsista kertoi keskustelevänsä omaohjaajansa kanssa aika harvoin. Hän ei kuitenkaan osannut vastata, haluaisiko hän jutella useammin omaohjaajansa kanssa kahdenkeskisistä asioista.

Neljän lapsen kanssa keskusteltiin siitä, sopiiko heidän nykyinen omaohjaajansa heille parhaiten. Yhden lapsen kanssa tämä aihe ei noussut esiin. Kaikki neljä lasta olivat tyytyväisiä omaohjaajiinsa. Osa heistä kertoi, että myös eräs toinen laitoksen työntekijä olisi voinut olla hänelle sopiva omaohjaaja. Osa lapsista puolestaan ei osannut ajatella omaohjaajakseen ketään toista työntekijää. Omaohjaajan vaihtaminen laitoksessa koettiin mahdottomaksi, sillä muut omaohjaajat ”kuuluvat” toisille lapsille.

Suurin osa lapsista koki, että omaohjaajan sukupuolella ei ole heille merkitystä. Osa sen sijaan koki hyväksi, että omaohjaaja edustaa samaa sukupuolta heidän kanssa. He kertoivat, että omaa sukupuolta oleva omaohjaaja tietää paremmin kyseiselle sukupuolelle kuuluvat asiat.

Lapsi: Mun mielestois...kivempi et ois XX [omaohjaajan sukupuoli] ja se onki onneks.

Lapsi: En mä tiää. Ei ne XX:t [sukupuoli] ymmärrä mitää XX [vastakkainen sukupuoli] asioista.

Haastatteluissa nousi esiin omaohjaajan ja -ohjattavan yhteisen ajan merkitys. Suurin osa lapsista kuvasi yhteisen ajan viettoa omaohjaajapäivien kautta. Lapset

kertoivat, että omaohjaajapäivät pidetään kaksi kertaa vuodessa ja silloin lapsi saa itse päättää, mitä haluaa omaohjaajansa kanssa tehdä. Keskustelussa yhdessä tekemisestä jäi kuva, että omaohjaajapäivät olivat suurimmalle osalle lapsista hyvin merkityksellisiä. Lapset kuvailivat, mitä he olivat omaohjaajan kanssa tehneet ja, mitä toiveita heillä mahdollisesti olisi seuraaville omaohjaajapäiville.

Vain yksi lapsista ei oma-aloitteisesti tuonut esiin omaohjaajapäiviä, mutta kertoi kysyttäessä heillä olevan kyseiset päivät. Hän myös kertoi, mitä he ovat omaohjaajapäivillä aikaisemmin tehneet. Kyseinen lapsi toi yhdessä tekemisestä puhuttaessa esiin erilaisia arjen puuhia, kuten ruoanlaiton, uimisen ja ulkoilun.

Lapsilta kysyttiin, viettävätkö he kahdenkeskistä aikaa arjen keskellä omaohjaajansa kanssa ja kuinka usein heillä on siihen mahdollisuus. Osa lapsista kertoi, että he viettävät kahdenkeskistä aikaa silloin, kun omaohjaaja on töissä. Jokainen heistä koki kahdenkeskisen ajan riittäväksi.

Osa lapsista ei osannut määritellä, kuinka usein he viettävät kahdenkeskistä aikaa omaohjaajansa kanssa. He olivat kuitenkin tyytyväisiä kahdenkeskisen ajan määrään. Yksi lapsista sanoi, ettei hän vietä paljon kahdenkeskistä aikaa omaohjaajansa kanssa. Hän ei osannut vastata, onko kahdenkeskistä aikaa riittävästi. Yhteistä aikaa on hänen mukaansa kuitenkin helppo löytää arjen keskellä, jos hän kokee sitä tarvitsevänsä.

Haastattelija: No vietätteks te paljon sellast kahdenkeskistä aikaa täällä XX:ssä [pienryhmäkodin nimi] sun omaohjaajan kanssa?

Lapsi: Ei.

Haastattelija: Okei. No onks se hyvä vai huono? Haluisiksä että sitä kahdenkeskistä aikaa ois enemmän tai vähemmän?

Lapsi: No emmä siihen osaa vastata. Se on ihan sama mulle, et onhan niitä joskus, et tekee mieli olla sen kahestaa, vaikka jutella, mut ei yleensä.

Haastattelija: No onkssit helppo löytää se aika jos sämeet sanomaan sun omaohjaajalle, et nyt mä haluisin jutella sun kans kahenkesken ni onnistuuks se yleensä?

Lapsi: Joo.

6.3 Omaohjaajuus työmenetelmänä

Lapset kokivat omaohjaajuuden työmenetelmänä eri tavoin. Omaohjaajamenetelmä koettiin kuitenkin pääsääntöisesti hyvänä. Lapset nostivat kuvauksissaan esiin pienryhmäkodin käytännön omaohjaaja ja varaomaohjaaja – parista. Kyseisen käytännön toimivuus koettiin osittain hyväksi ja osittain huonoksi.

Suurin osa lapsista koki, että omaohjaajamenetelmä on hyvä asia, koska sen avulla he tietävät, keneen voivat luottaa. Osa lapsista nosti esiin myös mahdollisuuden touhuta omaohjaajan kanssa. He myös painottivat, että silloin lapsella on yksi ihminen, joka on enimmäkseen yhteydessä häneen.

Osa lapsista koki omaohjaajamenetelmän välillä tyhmäksi. Tämä johtui siitä, että omaohjaajan kanssa tulee sopia asioiden hankkimisesta ja jos omaohjaaja on lomalla, niin haluamaansa asiaa voi joutua odottamaan pitkän aikaa. Osa lapsista sen sijaan kertoi, ettei omaohjaajia ehkä tarvittaisi ollenkaan. Tarve omaohjaajaan riippuu lapsen mielialasta ja luonteesta. Esimerkiksi silloin, jos lapsella on mielialaongelma, omaohjaaja olisi hyvä olla.

Lapsi: No joskus vähä tyhmää jos hankitaan jotai asioita ja omaohjaaja on lomalla, ni ei saa pitkää aikaa sitä. Pitää sen kaa sopia aina.

Lapsi: No tietää kenelle kannattaa puhua. Et tietää kehen luottaa eniten---

Osa lapsista toi esiin, että heillä on omaohjaajan lisäksi myös varaomaohjaaja. Varaomaohjaajan työtehtävää kuvailtiin seuraavasti.

Lapsi: Sit meil on semmoset varaomaohjaajat, et jos ei virallii omaohjaaja oo niinku paikalla ni sitte voi olla se varaomaohjaaja. Jos

vaikka virallinen omaohjaaja on kipee.---Ni sitte varaomaohjaaja ois se mikä toimis virallisena.

Lapsilla oli erilaiset näkemykset siitä, onko omaohjaajan ja varaomaohjaajan yhdistelmä toimiva. Osan mielestä voisi olla parempi, että heillä olisi kaksi virallista omaohjaajaa. Lapset kokivat, että tällöin mahdollistuisi se, ettei tarvitsisi odottaa asioiden hankkimista ja molemmilla omaohjaajilla olisi päätäntävalta lapsen asioissa. Osa puolestaan oli sitä mieltä, että työnjako omaohjaajan ja varaomaohjaajan välillä on toimiva. Näkemystä perusteltiin sillä, että kahteen viralliseen omaohjaajaan voisi olla vaikeampi luottaa ja, että yksi aikuinen riittää paneutumaan yhden lapsen asioihin.

Lapsi: Sitte ainakaa ei tarvis oottaa mitää.

Lapsi: Yks sellai virallii ja toinen voi olla sit sellai vara. Ettei oo semmoi virallii.

Lapsi: Se riittää mun mielest, et yks vaan siihen mun asioihin paneutumiseen. Et se ei yleensä tarvii kahta.

7 TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimuksella haettiin vastausta kysymykseen, mitä lapset kertovat omaohjaajuudesta. Lasten kertomuksissa omaohjaajuudesta nousi pääasiallisesti esiin heidän omat omaohjaajansa persoonina, kokemus omaohjaajasta lapsen asioiden hoitajana ja huolehtijana, luottamussuhde omaohjaajaan, yhteinen aika ja omaohjaajuus menetelmänä.

Omaohjaajamenetelmä koostuu omaohjaajuudesta ja omaohjaajan erilaisista vastuista. Koska omaohjaajuudelle ei ole olemassa selkeää ja jäsentynyttä määritelmää, tutkijat muodostivat teorian ja tutkimustulosten perusteella omaohjaajan vastuista kolme osa-aluetta. Näitä osa-alueita ovat lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen, arkisista asioista huolehtiminen ja ammatillinen suhde lapseen. Kaikissa näissä vastuualueissa omaohjaajan työvälineenä on hänen oma persoonansa (kuvio 1).

Tutkimustuloksissa tuli selkeästi esiin omaohjaajien erilaiset persoonat. Menetelmänä omaohjaajuus sai lapsilta sekä kritiikkiä että kiitosta. Omaohjaajuuden osa-alueista lasten puheissa painottuivat arkisista asiasta huolehtiminen ja ammatillinen suhde lapseen. Tietojen välittämisen ja vastaanottamisen osa-alue tuli lasten kuvauksissa esiin vain osittain. Tutkimustuloksia tarkastellaan muodostettujen osa-alueiden sekä persoonan käytön ja omaohjaajamenetelmän kautta.

OMAOHJAAJAMENETELMÄ		
OMAOHJAAJUUS		
Lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen	Arkisista asioista huolehtiminen	Ammatillinen suhde lapseen
Neuvottelut	Vaatetus	Turvallisena, luotettavana, läsnä olevana ja välittävänä aikuisena ja kasvattajana toimiminen
Hoito- ja kasvatussuunnitelma	Harrastuvälineet	Luottamussuhde
Dokumentointi	Lääkitys	Tunnettyöskentely
Tietojen välittäminen työyhteisössä	Koulunkäynti	
	Kuljetukset	
PERSOONAN KÄYTTÖ		

KUVIO 1. Tutkijoiden kuvaus omaohjaajuuden rakentumisesta

7.1.1 Lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen

Lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen sisältää omaohjaajan vastuun lapsen virallisten asioiden hoitamisesta. Kyrönseppä ym. (1990, 48, 50–51) määrittelee, että omaohjaajan tehtäviin kuuluu lapsen valmisteleminen neuvotteluun ja lapsen arjen esiin tuominen neuvotteluissa. Omaohjaajan tehtävänä on myös osallistua hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen. Näiden tehtävien lisäksi Elo-Kuru (2003, 96, 98) mainitsee omaohjaajan toimenkuvaan kuuluvaksi päivittäisen lapsen elämän dokumentoinnin ja omaohjattavaa lasta koskevan tiedon välittämisen työyhteisölle. Työyhteisön sisällä tapahtuvan yhteistyön lisäksi omaohjaaja tekee laajaa yhteistyötä eri verkostojen kanssa (Pienryhmäkodin työntekijät, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2012). Näitä verkostoja ovat lapsen

asioista vastaava sosiaalityöntekijä, lapsen vanhemmat ja sukulaiset sekä esimerkiksi koulu, harrastusten ohjaajat ja terveydenhuollon henkilökunta.

Joitakin edellä mainituista tietojen vastaanottamisen ja välittämisen osa-alueeseen kuuluvista vastuista voidaan pitää lapselle ”näkymättömänä” työnä. Tätä käsitystä vahvistavat kohderyhmän lasten kertomukset omaohjaajuudesta. Osa-alueeseen kuuluvista tehtävistä lapset nostivat esiin neuvottelut ja omaohjaajan yhteydenpidon sosiaalityöntekijöihin ja vanhempiin. Lapsen elämän dokumentointi, tiedon jakaminen laitoksen työyhteisössä, hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatiminen ja verkostotyön laajuus eivät tulleet lasten puheissa esiin.

Voiko olla, että lapset toivat esiin vain ne osa-alueeseen kuuluvat tehtävät, jotka olivat heille sijoituksen aikana tulleet näkyviksi? Toisalta lapset nostivat vahvasti esiin omaohjaajan tehtävän lapsen asioiden hoitajana, joka voisi sisältää ajatuksen puuttuvista tehtävistä. Harva lapsista kuitenkaan osasi tarkemmin määrittellä, mitä asioiden hoitaminen käytännössä tarkoittaa. Ne jotka, asiaa määrittävät, toivat esiin arkisten asioiden hoitamiseen liittyviä tehtäviä tiedon välittämiseen ja vastaanottamiseen liittyvien vastuiden sijaan.

7.1.2 Arkisista asioista huolehtiminen

Arkisista asioista huolehtimisen osa-alueeseen kuuluvat lapsen vaatetuksesta, harrastusvälineistä, koulutarvikkeista ja koulunkäynnistä sekä mahdollisesta lääkityksestä huolehtiminen. Arkisten asioiden hoitoon kuuluu myös lapsen vieminen esimerkiksi harrastuksiin tai terapiaan. Elo-Kurun (2003, 53) tutkimuksesta lähikasvattajien tarvitsemasta ammatillisesta osaamisesta käy ilmi, että arkisten asioiden hoitaminen on ollut aina osa omaohjaajan työnkuvaa. Myös Erosen ja Laakson (2006, 77) tutkimuksessa näkyy arjen merkitys omaohjaajatyössä. Heidän tutkimuksessaan omaohjaajatyötä luonnehdittiin samankaltaiseksi kuin vanhemman roolia kotona. Työssä siis korostuvat tavallinen arki ja yhdessä eläminen lapsen kanssa.

Arjen asioista huolehtimisen osa-alueesta lapset nostivat esiin omaohjaajan tehtävät tavaroiden hankkijana ja hankinnoista päättäjänä sekä mahdollisesta lääkityk-

sestä ja terveydentilasta huolehtijana. Lapset toivat lisäksi esiin, että omaohjaaja vie heitä terapiaan. Myös Miettisen ja Rinkisen (2006, 39) tutkimuksessa omaohjaajuudesta huostaanotettujen lasten näkökulmasta saatiin samankaltaisia tuloksia. Heidän tutkimuksessaan lapset kokivat omaohjaajan merkitykselliseksi muun muassa materialististen tarpeiden tyydyttäjänä.

Omaohjaajan tehtävät koulunkäyntiin liittyvissä asioissa ja harrastuksiin kuljettajana eivät tulleet lasten puheissa esiin. Tämä saattaa johtua siitä, että haastattelut ajoittuivat lasten kesäloma-aikaan. Koulunkäynti ei ollut sillä hetkellä lasten arkea ajatellen ajankohtaista. Harrastuksiin kuljettajan roolin puuttumiseen sen sijaan on voinut vaikuttaa se, että osa lapsista ehkä kulki harrastuksiin esimerkiksi polkupyörällä, jolloin omaohjaajaa ei tarvittu kuljettamiseen.

7.1.3 Ammatillinen suhde lapseen

Ammatillisen suhteen osa-alueeseen kuuluu turvallisena, luotettavana, läsnäolevana ja välittävänä aikuisena ja kasvattajana toimiminen, luottamussuhteen luominen lapseen ja tunnettyöskentely. Pienryhmäkodin työntekijöiden (henkilökohmainen tiedonanto 14.6.2012) mukaan omaohjaajan tehtävänä on tarkastella lapsen psyykkisiä haasteita ja vastata niihin. Hän on lapsen rinnallakulkija niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina ja hänen tehtävänä on antaa lapselle eheä aikuismalli.

Lasten puheissa kyseisestä osa-alueesta nousi esiin voimakkaimmin luottamussuhde omaohjaajaan. Lapset kokivat omaohjaajan luotettavaksi henkilöksi, jolle on helppo kertoa niin hyvistä kuin huonoistakin asioista. Luottamussuhde syntyi lasten puheissa omaohjaajan vaitiolovelvollisuuden kautta. Lapset tiesivät, ettei omaohjaaja saa kertoa heidän asioistaan ulkopuolisille. Lasten puheissa ei kuitenkaan noussut esiin, keitä he ulkopuolisilla tarkoittivat. Myös Miettisen ja Rinkisen (2006, 37) tutkimuksessa lapset korostivat omaohjaajan ja lapsen välisen luottamuksellisen suhteen merkitystä. Lasten mukaan luottamussuhteen ansiosta heidän on helppo kertoa omaohjaajilleen heitä mietityttävistä asioista. Lasten nostama luottamuksen syntyminen omaohjaajan vaitiolovelvollisuudesta saa pohtimaan sitä, kuinka tietoisia lapset ovat omaohjaajan velvollisuudesta välittää tietoa lapsen sosiaalityöntekijälle ja laitoksen työyhteisölle.

Hotarin (2007) ja Orasen (2008) tutkimuksessa lasten osallisuudesta lastensuojelussa tulee myös esiin lapsen ja työntekijän suhde. Heidän tutkimuksissaan haastateltujen lasten ja nuorten mukaan luottamuksellinen suhde työntekijään on yksi hyvän työn kriteereistä. Lapset kertoivat, että ilman luottamusta avun tarjoaminen koetaan etäiseksi ja omista asioista keskusteleminen melkein mahdottomaksi. Lasten mukaan avoin ja luottamuksellinen yhteistyö edellyttää kohtaavaa, kuulevaa ja läsnä olevaa aikuista. Lapsella tulee olla kokemus osallisuudesta, jotta hän voisi luoda luottamuksellisen suhteen. Tämän vuoksi työntekijän tulee osata antaa aikaa suhteen rakentamiselle ja hänen pitää myös arvostaa lapsen kertomaa. (Hotari 2007, 42; Oranen 2008, 39.)

Yhteiseksi ajaksi lapset kokivat lähinnä lapselle ja hänen omaohjaajalleen varatut omaohjaajapäivät arkisen yhteiselon sijasta. Omaohjaajapäivät tuntuivat olevan lapsille hyvin merkityksellisiä. Omaohjaajapäiviä voidaankin pitää tärkeinä lapsen osallisuuden kokemuksen syntymisen kannalta, sillä ne ovat hetkiä, jolloin lapsi saa itse päättää, mitä hän haluaa omaohjaajansa kanssa tehdä. Forsbergin (1998, 256) mukaan aiempien tutkimusten perusteella voidaan todeta lapsen osallisuuden asteen kasvavan, kun osallisuus perustuu keskustelun ohella myös lapselle luontaisiin toimintatapoihin. Miettisen ja Rinkisen (2006, 39) tutkimuksen mukaan kahdenkeskisen ajan tärkein anti lapselle on kokemus kuulluksi tulemisesta ja siitä, että lapsi on tärkeä. Yhteisen ajan avulla lapsella ja omaohjaajalla on mahdollisuus rakentaa ja ylläpitää suhdettaan.

Yksi omaohjaajan tehtävistä on toimia omaohjattavan lapsen kasvattajana. Lastensuojelun laitoshuollossa tapahtuvalla kasvatuksella tarkoitetaan tavoitteellista ja suunnitelmallista lapsen iän mukaisen kasvun ja kehityksen tukemista. Kasvatus sisältää myös asenteiden, arvojen, tietojen, taitojen välittämistä ja opettamista. (Kyrönseppä ja Rautiainen 1993, 64.) Lisäksi kasvattajan rooliin kuuluu rajojen asettaminen lapselle. Omaohjaajan tehtävänä on siis opettaa lapselle päivittäistä elämistä lastenkotiyhteisössä (Krueger 2007, 233; Tuovila 2001, 38.) Hän toimii esikuvana ja samaistumisen kohteena lapselle (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101).

Omaohjaajan rooli kasvattajana tuli lasten omaohjaajuuden kuvauksissa esiin vain yhden lapsen kohdalla. Hän toi esiin omaohjaajan tehtävän toimia rajojen asettajana. Mielenkiintoista on miksi, kasvattajana toimiminen ei tullut muiden lasten puheissa esiin ollenkaan. Toisaalta kyseinen rooli voi olla lapselle osittain tiedostamaton. Voisi kuitenkin olettaa, että esimerkiksi rajojen asettaminen ja laitoksen erilaiset säännöt olisivat lapsille näkyvä osa arkea.

Luottamussuhteen ja pedagogisensuhteen lisäksi ammatillisen suhteen osa-alueeseen kuuluu tunnettyöskentely lapsen kanssa. Elo-Kurun (2003, 77) tutkimuksessa lähikasvattajien tarvitsemasta ammatillisesta osaamisesta haastateltavat luonnehtivat omaohjaajan tekemää tunntetyötä ammatillisella työotteella tehtäväksi korjaavaksi ja korvaavaksi työksi. Tunnettyössä omaohjaaja siis tarjoaa vuorovaikutuksen avulla lapselle henkilökohtaisia korjaavia kokemuksia, jotka voivat parantaa hänen perusluottamustaan ympäröivään maailmaan (Karppinen 2000, 16).

Omaohjaajan ja lapsen välinen tunnettyöskentely ei noussut lasten puheissa esiin ollenkaan. Tähän saattaa vaikuttaa se, että tunnettyöskentely voi olla lapsille näkymätöntä. Lapsi ei ehkä ole itse tietoinen esimerkiksi siitä, miten hän on kehittynyt tunteiden hallinnassa ja ilmaisussa ja, mikä merkitys omaohjaajalla on ollut siinä prosessissa.

7.1.4 Persoonan käyttö ja omaohjaajametelmä

Kaikissa omaohjaajan työhön kuuluvissa osa-alueissa omaohjaaja tekee työtään omalla persoonallaan. Työntekijän tärkein työväline onkin hänen oma persoonansa (Elo-Kuru 2003, 64–65). Myös vuonna 1997 tehdyssä ennakointihankkeessa korostui työntekijän oman persoonan käytön tärkeys. Tulosten mukaan oman persoonan käytön osaaminen sisältää ominaisuuksia, joilla tulee toimeen lastensuojelutyössä. Työntekijällä on hyvä olla huumorintajua, maalaisjärkeä, rehellisyyttä, luovuutta, joustavuutta, turvallisuutta, jämäptiyyttä. Hänen tulee olla helposti lähestyttävä, tasapuolinen, rehellinen sekä postiivinen. (Metsämuurosen 2000, 119.) Vaikka edellä mainitun ennakointihankkeen tulokset ovat monen vuoden takaa,

ovat ne edelleen päteviä. Työssä, jossa kohdataan ihmisiä ja ollaan tekemisissä heidän kanssaan, on persoona työntekijän tärkein työväline.

Myös lasten omaohjaajuuden kuvauksissa nousi vahvasti esiin omaohjaajuus heidän omaohjaajansa persoonan kautta. Lapset kuvasivat omaohjaajiaan käyttäen apuna Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vertaansa vailla-kortteja ja Pesäpuu Ry:n Lasten Vahvuus -kortteja. Lasten kuvauksissa nousi esiin samoja ilmauksia, kuin edellä mainitun ennakointihankkeen tuloksissa. Osa lapsista myös perusteli valitsemiaan omaohjaajiaan kuvaavia sanoja. Ervastin & Tulensalon (2006, 59) mukaan korttien käytössä onkin tärkeää antaa lasten itse perustella valintansa. Lapselle on tärkeää, että hän tulee kuulluksi ja aikuisen tulkinta korttien valinnasta voi estää tämän kuulluksi tulemisen kokemuksen.

Haastattelujen lopuksi työstetty omaohjaajajaukko toi myös esiin lasten näkemyksiä heidän omaohjaajiensa persoonallisista piirteistä. Lasten kirjoittamat post-it-laput sisälsivät pelkästään omaohjaajia kuvaavia adjektiiveja. Omaohjaajajaukkoon ei siis syntynyt kokonaista kuvaa lasten kokemasta omaohjaajuudesta, kuten alun perin oli tavoitteena. Omaohjaajajaukko vahvisti käsitystä siitä, että persoonan käyttö on tärkeä osa omaohjaajatyötä.

Omaohjaajuutta tarkasteltiin lasten kanssa myös menetelmänä. Lapset kokivat kyseisen menetelmän pääasiallisesti hyväksi, mutta osalla lapsista oli muutosehdotuksia omaohjaajamenetelmän toteuttamiseen pienryhmäkodissa. Mielenkiintoisena tuloksena oli, että yksi lapsista koki, ettei omaohjaajamenetelmä ole tarpeellinen ja, että se jakaa aikuiset kuuluvaksi omaohjattaville lapsilleen. Voiko olla, että omaohjaajamenetelmä näin koettuna estää lasta avautumasta luotettavaksi kokemalleen työntekijälle, jos kyseinen työntekijä ei ole hänen omaohjaajansa? Miten omaohjaajamenetelmää voitaisiin muuttaa, ettei lapselle tulisi tällaista kokemusta?

7.2 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että lapset näkevät omaohjaajansa ensisijaisesti tämän persoonan kautta, mutta he tietävät myös omaohjaajan työstä suhteellisen

paljon. Kaikkea teoriassa omaohjaajalle kuuluvaa työtä lapset eivät tutkimuksessa tuoneet esiin, mutta vaikeaa on sanoa, mikä jäi piiloon sen takia, etteivät lapset olleet tietoisia työstä ja mitä lapset eivät vain nostaneet haastatteluissa esiin.

Pienryhmäkodin työntekijät kiteyttivät omaohjaajuuden seuraavasti: Omaohjaaja on rajoittava, ohjaava, opastava, välittävä ja verkostoituva tukija, kasvattaja ja lapsen ”kannattaja” (Pienryhmäkodin työntekijät, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2012). Lasten vastauksista kiteytettiin samankaltainen yhteenveto, jotta lasten näkemys omaohjaajuudesta tulisi selkeästi esiin. Yhteenvetona lasten vastauksista kiteytyy seuraavaa: Omaohjaaja on luotettava, ymmärtäväinen, reilu ja lempeä huolehtija, joka hoitaa asioita, hankkii tavaroita ja jonka kanssa voi viettää yhteistä aikaa.

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

8.1 Tutkimuksen luotettavuus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi sisältyy tutkimusprosessiin. Tutkijan tulee koko prosessin ajan pohtia tekemiään ratkaisuja ja niiden vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkija on siis tutkimuksen pääasiallinen luotettavuuden arvioinnin kriteeri. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 211.)

Tutkimustekstissä on tärkeää kertoa lukijalle mahdollisimman tarkasti mitä tutkimuksessa pyrittiin tekemään ja miten se käytännössä tehtiin (Eskola & Suoranta 1998, 214). Tuomen ja Sarajärven (2009, 140) mukaan tutkimusraportin tulee olla selkeä kokonaisuus ja sen osa-alueiden tulee olla johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa. Nämä seikat pyrittiin ottamaan huomioon tutkimusraporttia kirjoitettaessa. Kirjoittamisessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että lukijan olisi mahdollisimman helppo hahmottaa tutkimusprosessin etenemistä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2004, 217) mukaan tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Kaikille kohderyhmään kuuluville lapsille lähetettiin ennen haastatteluja saatekirje, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista, milloin ja missä haastattelut tapahtuvat, haastattelujen nauhoittamisesta, aineiston säilyttämisestä sekä anonymiteetin turvaamisesta. Saatekirjeessä painotettiin myös lasten osallistumisen tärkeyttä ja heille pyrittiin osoittamaan, mitä hyötyä heille on tutkimukseen osallistumisesta. Saatekirjeen avulla pyrittiin antamaan kohderyhmälle mahdollisimman paljon ennakkotietoja haastatteluista ja tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimusaineiston luottamuksellisuuteen vaikuttavat tutkimusaineiston käytöstä tehdyt sopimukset ja lupaukset kohderyhmän kanssa (Kuula, 2011, 88). Haastattelujen aluksi jokaisen haastatteluun osallistuneen lapsen kanssa allekirjoitettiin kirjallinen sopimus, jonka avulla varmistettiin heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Ennen kirjallisen sopimuksen allekirjoittamista haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta, aineiston käsittelystä ja anonymiteetin turvaamisesta. Lasten suostumuksen varmistaminen kirjallisesti oli tutki-

muksen luotettavuuden kannalta tärkeää, sillä pienryhmäkodin henkilökunta oli alun perin tiedustellut lasten halukkuutta osallistua tutkimukseen. Ennen haastatteluja haluttiin varmistaa, että jokainen lapsi oli paikalla vapaaehtoisesti.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 184) mukaan aineiston laatu vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Haastatteluaineiston laadun parantamiseksi teemahaastattelurunko esitettiin ennen kohderyhmän haastatteluja. Esitestaus tapahtui Etelä-Suomalaisen lastenkodin osastolla, jossa kolme lasta vastasi kirjallisesti teemahaastattelurunkon kysymyksiin. Esitestauksella pyrittiin varmistamaan, että lapset ymmärtävät kysymykset ja selvittämään, onko haastattelurunkoon tarvittavaa lisätä tarkentavia kysymyksiä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2004, 216) mukaan tutkimuksen validiudella tarkoitetaan sitä, että sekä haastattelija että haastateltavat ymmärtävät haastattelijan esittämät kysymykset samalla tavalla.

Haastatteluja tehtäessä haluttiin varmistua siitä, että kaikki lasten kertomat asiat saadaan nauhoitettua. Tämän vuoksi jokainen haastattelu nauhoitettiin kahdella nauhurilla. Tällöin välttyttiin siltä riskiltä, että nauhurin mennessä rikki haastatteluaineisto ei olisi tallentunut tai se olisi menetetty kokonaan. Ennen haastattelujen aloittamista kullekin lapselle kerrottiin nauhureiden käytöstä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kriteereitä ovat uskottavuus, siirrettävyys, luotettavuus ja vahvistettavuus. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan tulkinat ja käsitteellistykset vastaavat tutkittavien käsityksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–141.) Tähän pyrittiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Haastatteluaineistoon perehdyttiin huolellisesti nauhoitettua aineistoa kuuntelemalla ja litteroimalla. Tämän jälkeen oli mahdollista siirtää omat ennako-oletukset tutkittavasta aiheesta sivuun ja antaa tilaa lasten kokemuksille. Lasten omaa kerrontaa tuotiin myös esiin tutkimustulosten raportoimisessa, jolloin käytettiin suoria lainauksia haastatteluista. Koska tutkimustehtävänä oli selvittää, mitä lapset kertovat omaohjaajuudesta, ei lasten kertomien asioiden totuudenmukaisuuden arviointi ole tarpeellista.

Tutkimustulosten siirrettävyys tarkoittaa tulosten siirrettävyyttä toiseen kontekstiin. Tutkimustulosten siirrettävyyden mahdollistavat kohderyhmän tarkka kuvaus ja tutkimusprosessin huolellinen kuvaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–

141.) Tutkimuksen luotettavuutta siirrettävyyden näkökulmasta voidaan kritisoida sillä perusteella, että tutkimuksen kohderyhmää ei ole tarkkaan kuvattu. Kohderyhmän anonymiteetti haluttiin säilyttää, jonka vuoksi tutkimuksessa ei kuvattu kohderyhmän tarkkaa ikä- ja sukupuolijakaumaa. Siirrettävyys voidaan todeta esimerkiksi silloin, jos kaksi tutkijaa päätyy tutkimuksissaan samanlaiseen tulokseen (Hirsjärvi, Remes&Sajavaara 2004, 216). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee ottaa kuitenkin huomioon, että kaikki tutkimustulokset eivät ole toistettavissa. Tutkimustulokset liittyvät aina siihen aikaan ja paikkaan, jossa tutkimus on tehty. (Tuomi & Sarajärvi 2009 138–141.)

Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään toteuttamalla haastattelut yksilöhaastatteluina. Tällöin vältyttiin siltä, että lapset olisivat alkaneet myötäillä toistensa vastauksia ja jättäneet omat kokemuksensa ja näkemyksensä kertomatta. Tämä otettiin myös huomioon omaohjaajaukon kohdalla. Jokaisen haastattelun jälkeen lapsen kirjoittamat post-it – laput irroitettiin omaohjaajaukosta ja siirrettiin syrjään niin, että seuraava lapsi ei voinut nähdä niitä. Näin varmistettiin, että jokainen sai itse miettiä, millaisia asioita haluaisi omaohjaajaukkoon kirjoittaa.

Tutkimuksen vahvistettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tehdyt tulokset saavat tukea vastaavista aiemmin toteutetuista tutkimuksista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–139). Tutkimustuloksia verrattiin tutkimustulosten tarkastelu vaiheessa aikaisempiin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Tällöin löydettiin yhteneviä tuloksia, jotka vahvistavat tutkimuksen luotettavuutta.

8.2 Tutkimuksen eettisyys

Eettisyyden pohtiminen tutkimuksen eri vaiheissa on osa tutkimusprosessia (Kuula 2006, 11). Hyvää ja laadukasta tutkimusta ohjaa siis eettinen sitoutuneisuus, jolloin vastuu tutkimuksen eettisyydestä on tutkijalla itsellään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 133). Eettisyyden pohdinta alkaa jo tutkimusaihetta valittaessa. Valinnassa pitäisi kiinnittää huomiota tulosten hyödynnettävyyteen. Aiheen valinnan eettisyyttä on hyvä pohtia myös sen kautta, kenen ehdoilla tutkimusta tehdään ja miksi. (Kananen 2008, 133.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 29–30) mukaan eetti-

syys tuleekin tutkimuksen alkuvaiheessaesiin tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän asettelussa.

Tutkimuksen aihe valikoitui työelämästä lähtöisin olevasta kokemuksesta, että työntekijöille pitäisi olla enemmän tietoa siitä, miten lapset kokevat omaohjaajuuden. Lasten näkemysten esiin tuominen koettiin tärkeäksi, jotta työntekijöiden omaohjaajatyötä voitaisiin parantaa ja muuttaa lapsilähtöisemmäksi. Tutkimusaiheen valintaan liittyi siis vahvasti ajatus siitä, että tuloksia voitaisiin hyödyntää lapsilähtöisemmän omaohjaajatyön kehittämiseen. Nämä kaikki asiat otettiin huomioon tutkimustehtävän asettelussa.

Kun tutkimuksen tiedonkeruu- ja analyysivaiheiden valinnoissa noudatetaan tieteellisiä menetelmiä, on lopputulos eettisesti kestäväällä pohjalla (Kananen 2008, 133). Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ja analysointitapaa pohdittaessa otettiin huomioon kaikki vaihtoehtoina olevat laadullisen tutkimuksen tieteelliset menetelmät. Näistä menetelmistä pyrittiin valitsemaan tiedonkeruu- ja analyysimenetelmä, jotka sopisivat parhaiten tutkimustehtävään eli lasten kokemusten esiin tuomiseen.

Koska tiedonkeruumentelemäksi valittiin teemahaastattelu, oli tärkeää pohtiahaastatteluun liittyviä eettisiä kysymyksiä. Lasten haastattelun etiikassa oleellista on keskittyä siihen, mikä on tutkijan vastuu lapsista ja mitä lapsilla voi haastattelutilanteessa kysyä (Ritala-Koskinen 2001, 159). Tutkijan tehtävä on kaikissa tutkimuksen vaiheissa turvata lapsen oikeudet ja hyvinvointi sekä asettaa nämä kaiken muun edelle. Tutkimukseen osallistuvilla lapsilla on myös tärkeää taata haastattelujen luottamuksellisuus ja jokaisen lapsen anonymiteetin säilyttäminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Haastatteluun liittyvät eettiset kysymykset otettiin tutkimuksessa huomioon kertomalla tutkimuksen osallistuneille lapsille tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus sekä haastattelun kulku. Asiat pyrittiin esittämään niin, että jokainen lapsista ymmärtäisi, mihin hän on osallistumassa. Samalla lapsille korostettiin myös osallistumisen vapaaehtoisuutta ja halukkuus osallistua varmistettiin vielä ennen haastattelun alkua kirjallisella sopimuksella. Lapsille korostettiin lisäksi, että heillä on oikeus

kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, missä tahansa tutkimuksen vaiheessa, myös haastattelujen jälkeen.

Haastattelutilanteessa on tärkeää ottaa huomioon myös lapsen herkkyys aistia tunnelmaa. Haastattelutilanteen ja lapsen ja haastattelijan suhteen tulisikin olla mahdollisimman turvallinen ja huomioida esille otettavien asioiden vaatima tila ja edellytykset. (Hurtig 2006, 172, 183.) Haastattelutilanteessa koettiin tärkeäksi antaa lapselle tilaa kertoa kokemuksistaan niin, että hän sai myös valitessaan olla vastaamatta. Tätä kautta pyrittiin luomaan haastattelutilanne, jossa lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi. Ritala-Koskisen (2001, 159) mukaan haastattelu voi parhaimmillaan olla lapselle positiivinen kokemus, jossa hän on saanut olla aikuisen huomion ja kunnioituksen kohteena. Tutkimukseen osallistuminen voi myös avata uusia näkökulmia lapsen omaan elämään (Helavirta 2007, 630).

Tutkimuksen eettisyys on huomioitu myös tutkimustulosten raportoinnissa. Kuulan (2006, 204–205) mukaan tutkija kantaa vastuun tutkittavien yksityisyyden suojasta ja hänen tehtävänä on arvioida, mitkä asiat ovat sellaisia, että niiden raportoinnissa täytyy olla erityisen varovainen tunnistamisriskin vuoksi. Tärkeää on esimerkiksi kiinnittää huomiota siihen, ettei kohderyhmää voida paikantaa maantieteellisesti ja, ettei kohderyhmän joukosta tunnisteta ketään yksilönä. Tutkimuksen tulosten raportoinnissa kohderyhmän maantieteellinen sijainti on raportoitu niin, ettei tunnistettavuus sijainnin perusteella ei olisi mahdollista. Raportoinnissa on kiinnitetty myös erityisesti huomiota kohderyhmän lasten anonymiteetin säilyttämiseen yksilöinä. Raportissa käytetyt suorat lainaukset on pyritty esittämään niin, ettei lapsia voida tunnistaa esimerkiksi puhetyylin perusteella. Suorat lainaukset myös lähetettiin kohderyhmän lapsille luettavaksi. Lapset kävivät lainaukset läpi ja saivat merkitä lainauksia poistettaviksi, jos kokivat, että joku voisi heidät niistä tunnistaa. Lapset antoivat luvan käyttää kaikkia suoria lainauksia sellaisinaan.

Tutkimuksessa aineistoa tulee käsitellä myös niin, ettei tutkittavien yksityisyyden suoja vaarannu esimerkiksi aineiston huolimattomalla säilyttämisellä tai suojaamattomilla sähköisillä siirroilla (Kuula 2006, 208). Anonymiteetin takaamisen kannalta olennaista on myös huolehtia tutkimusaineiston oikean mukaisesta hävit-

tämisestä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131–132). Tutkimuksessa kohderyhmän lasten anonymiteettiä pyrittiin suojelemaan säilyttämällä tutkimusaineistoa tutkijoiden kodeissa, joissa he asuvat yksin. Näin saatiin taattua se, ettei tutkimusaineisto joutunut kenenkään ulkopuolisen käsiin. Kohderyhmän anaonymiteetin säilyminen tullaan takaamaan myös tutkimuksen valmistuttua hävittämällä tutkimusaineisto oikeanmukaisella tavalla.

9 POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lasten kokemuksia lastensuojelun omaohjaajuudesta. Lapsia haastatteleamalla saatiin aito lapsinäkökulma omaohjaajatyölle. Tutkimustehtävänä oli, mitä lapset kertovat omaohjaajuudesta. Tutkimus onnistui vastaamaan tutkimustehtäväämme. Keskeisimpänä tuloksena on lasten vastauksista kiteytynyt yhteenveto: Omaohjaaja on luotettava, ymmärtäväinen, reilu ja lempeä huolehtija, joka hoitaa asioita, hankkii tavaroita ja jonka kanssa voi viettää yhteistä aikaa.

Lapset on tutkimuksessa yleensä koettu erityisryhmänä, jota ei voi tutkia kuten aikuisia. Erityisesti tämä koskee lasten haastatteluja. Koska lasten tietoon ja kykyyn tuottaa luotettavaa tietoa on suhtauduttu epäilevästi, on tutkimuksessa usein käytetty lasten sijaan aikuisia, joilla on institutionaalinen asema suhteessa lasten elämään. Tästä syystä lapset ovat usein jääneet tutkimuksen passiiviseksi kohteeksi sen sijaan, että he olisivat toimineet aktiivisina oman elämänsä asiantuntijoina. Aito lapsinäkökulma edellyttää tietojen saamista suoraan lapsilta, eikä muiden tahojen välittämänä. Lapsitutkimus on tuonut tärkeänä esiin lasten tiedon arvokkuuden. (Ritala-Koskinen 2001, 145–146.)

Lasten tiedon arvokkuus näkyy myös tekemässämme tutkimuksessa. Tutkimus antaa arvokasta tietoa pienryhmäkodin henkilökunnalle, mutta myös muille lastensuojelulaitoksissa työskenteleville ammattilaisille. Tutkimus mahdollistaa työntekijöiden omaohjaajatyön reflektoinnin uudesta näkökulmasta. Lasten tuottaman tiedon kautta työntekijöille avautuu mahdollisuus kehittää työtapaansa lapsilähtöisemmiksi. Kehitysehdotusten lisäksi lapset antoivat myös paljon positiivista palautetta pienryhmäkodin työntekijöiden omaohjaajatyöstä. Mielestämme lasten tuottamasta tiedosta näkyy työntekijöiden ammattitaito omaohjaajuuden toteuttamisessa.

Omaohjaajatyö on merkittävässä roolissa lapsen arjessa laitossijoituksen aikana. Tutkimus on siis myös antanut lapsille mahdollisuuden tuntea itsensä osallisiksi heidän arkensa sujumisen kannalta tärkeässä asiassa. Lapsilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa heidän ympärillään tapahtuviin asioihin tuomalla esiin omat toivomuksensa ja kehittämisehdotuksensa omaohjaajan työtappoihin ja omohjaajuuteen-

liittyen. Heillä on ollut myös tilaisuus antaa palautetta pienryhmäkodin työntekijöille.

Tutkimusta tehdessämme pohdimme omaohjaajatyön merkitystä lastensuojelutyön laadukkuudelle. Omaohjaajatyö on iso osa laitokseen sijoitetun lapsen arkea ja näin ollen merkittävässä asemassa työn laadun kannalta. Vuonna 2004 julkaistuissa sijaishuollon laatukriteereissä ei kuitenkaan mainita omaohjaajatyötä. Mielestämme voisikin olla tarpeellista kehittää laatukriteeri koskemaan myös omaohjaajuutta. Tällöin voitaisiin luoda esimerkiksi selkeät käytännöt siihen, kuinka paljon omaohjaajan tulisi viettää kahdenkeskistä aikaa omaohjattavansa kanssa ja mikä on omaohjaajan merkitys lapsen osallisuuden kannalta. Laatukriteerin avulla jokaisella lapsella olisi yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaaseen ja yksilökohtaiseen hoitoon ja kasvatukseen. Omaohjaajatyön laatukriteeriä luodessa olisi tärkeää ottaa huomioon lasten näkemyksiä kyseisestä työmenetelmästä. Lastensuojelutyöntekijöiden tulisi ottaa lapset mukaan toiminnan kehittämiseen, sillä ilman lasten kohtaamista ja heidän kokemuksiinsa lastensuojelun laatu jää vajaaksi (Lastensuojelussa on vaalittava lasten ja nuorten toivoa ja unelmia 2012).

Tutkimusta toteutettaessa haasteenamme oli kokemattomuus lasten haastattelusta ja omaohjaajaukon käytöstä. Odotuksemme lasten haastattelemisesta eivät vastanneet todellisuutta, sillä esimerkiksi materiaalia ei kertynyt odotetulla tavalla. Materiaalin niukkuudesta huolimatta koemme, että lapset antoivat meille arvokasta tietoa omaohjaajuudesta. Omaohjaajaukon käyttö ei myöskään vastannut odotuksiamme tai täyttäneet sille asetettua tavoitetta. Sen sijaan, että ukkoon olisi kertynyt yhteenveto lasten omaohjaajakäsityksestä, täytyi se omaohjaajaa kuvaavista adjektiiveista. Toisenlainen ohjeistus post-it-lappujen täyttämiseen olisi ehkä voinut edesauttaa ukolle asetetun tavoitteen täyttymistä. Omaohjaajaukko olisi voitu työstää lasten kanssa myös ryhmänä. Tämä olisi antanut lapsille mahdollisuuden keskustella toistensa kanssa ja luoda kuva omaohjaajasta yhdessä.

Tutkimuksen aikana haasteeksi nousi myös se, että omaohjaajatyölle ei ole olemassa täsmällistä ja selkeää määritelmää. Teorian ja tutkimustulosten perusteella muodostimme omaohjaajan vastuista kolme osa-alueita. Näitä osa-alueita olivat lapsen elämään liittyvien tietojen välittäminen ja vastaanottaminen, arkisista asioista huolehtiminen ja ammatillinen suhde lapseen. Omaohjaajatyöstä voisi kui-

tenkin vielä tehdä erillisen tutkimuksen, joka kokoaisi aiheesta täsmällisen ja selkeän kuvauksen. Tutkimus voitaisiin toteuttaa esimerkiksi eri lastensuojelulaitosten työntekijöitä haastattelemalla.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että lapset tietävät omaohjaajuudesta suhteellisen paljon. Joitakin teoriassa omaohjaajalle kuuluvia vastuita lasten kertomuksissa ei kuitenkaan tullut esiin. Tämän pohjalta jäimme pohtimaan sitä, tarvitseeko lapsen edes tietää kaikkea, mitä omaohjaajan työhön kuuluu. Mikä työssä saa jäädä pimentoon ja mitä lapsen kuuluisi tietää?

Jäimme myös pohtimaan, miten lapsen tietoisuus omaohjaajuudesta on syntynyt. Mikä osa tietoisuudesta on syntynyt lapselle hänen omien kokemustensa perusteella laitoksessaolon aikana ja mitä lapselle on kerrottu silloin kun hän on tullut laitokseen? Kiinnostavaa olisi myös tietää, mitä omaohjaaja on kertonut lapselle omasta työstään sinä aikana kun lapsi on ollut sijoitettuna laitokseen. Jatkotutkimusaiheena olisikin mielenkiintoista selvittää, mitä omaohjaaja kertoo omasta työstään lapselle sijoituksen alussa ja sijoituksen aikana.

Tutkimuksen aikana olemme tutkijoina pohtineet omaohjaajuutta monesta eri näkökulmasta. Nyt työn ollessa valmis, jäimme pohtimaan myös omaohjaajuuden tulevaisuutta ja siihen liittyviä haasteita. Yksi haasteista on lasten kansainvälisyys. Millainen omaohjaajatyöskentelystä ja – suhteesta rakentuu, jos omaohjaajalla ja omaohjattavalla ei ole yhteistä äidinkieltä? Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, miten kansainvälisyys vaikuttaa omaohjaajatyöhön.

Omaohjaajatyön haasteita pohtiessamme esiin nousi myös lastensuojelun asiakaina olevien lasten ongelmien moninaisuus. Elo-Kurun (2003, 57) mukaan lastensuojelutyön vaikeutuminen asettaakin selkeimmän kehittämishaasteen omaohjaajatyölle. Jäimme pohtimaan, onko lastensuojelun työntekijällä tarpeeksi koulutusta vastatalasten tarpeisiin. Onko laitoksen tavallinen arki riittävä keino lapsen tarpeiden täyttämiseen vai tarvitaanko enemmän terapeutista hoitoa ja kasvatus- ta? Kuinka kodinomaista lastenkotihoito ja – kasvatus voi olla?

LÄHTEET

- Aho, M. 2009. Vanhemmuuden roolikartta omaohjaajan hyvänä työkäytäntönä Halikon perhetukikeskuksessa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 81–91.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa TeoksessaBardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Elo-Kuru, H. 2003. Omaha-ohjaaja - kaiken korjaa? Lastensuojelulaitoksen lähikasvattajan työssä tarvittava ammatillinen osaaminen. Turun yliopisto. Sosiaalityön laitos. Pro gradu.
- Eronen, T. & Laakso, R. 2006. ”The ordinary”: preliminary findings and conceptualisation of ”the ordinary” in children’s home. Teoksessa Oksanen, A., Paavilainen, E. & Pösö, T. 2006. Comparing Children, Families and Risks. Tampere University, Childhood and Family Research Unit [viitattu 15.10.2012]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65674/951-44-6654-3.pdf?sequence=1>
- Ervast, S.-A. & Tulensalo, H. 2006. Sosiaalityötä lapsen kanssa. – Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 8/2006. Helsinki: Heikki Waris -instituutti [viitattu 22.10.2012]. Saatavissa: <http://www.socca.fi/files/288/Kohkaraportti.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: Faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, H.,

Ritala-Koskinen, A.&Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 21–44.

Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Helavirta, S. 2007. Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007):6, 630. [viitattu 22.10.2012]. Saatavissa: <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/92DEABD1-8BCB-48A7-BCAC-6AC3D20DE9E3/0/helavirta.pdf>

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S., Remes, P.&Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hotari, K-E. 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos [viitattu 22.10.2012]. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01636.pdf>

Hotari, K.-E., Oranen, M. &Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 117–132.

Hukkanen, R. 2002. Psychosocial problems of children placed in children's homes. Turku: Turun yliopisto.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A.&Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 167-194.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Hurtta, P. 2008. Lapsi oman elämänsä asiantuntijana lastensuojelun alku- ja tilanearviossa [viitattu 8.5.2012]. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03390.pdf>
- Hämäläinen, J. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Kaikko, K.&Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 76–88.
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytännöt. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karppinen, S. 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. 2000. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 14–20.
- Krueger, M. 2007. Four areas of support for child and youth care workers. Families in society. The journal of contemporary social services [viitattu 18.10.2012]. Saatavissa: [http://www.olc.edu/~jolson/socialwork/OnlineLibrary/Drueger%20\(2007\)%20Four%20areas%20of%20support%20for%20child%20and%20youth%20care%20workers.pdf](http://www.olc.edu/~jolson/socialwork/OnlineLibrary/Drueger%20(2007)%20Four%20areas%20of%20support%20for%20child%20and%20youth%20care%20workers.pdf)
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino. 2. uudistettu painos.
- Kyrönseppä, U., Rautiainen, J.-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J.-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Laakso, R. 2007. Arjen rutiinit ja yllätykset: etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Lapsen arki ja perushoito sijaishuollossa. 2012. Sosiaaliportti [viitattu 8.11.2012].

Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoitajakasvatus/perushoito/

Lapsen osallisuus. 2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus,

valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 – 2014 [viitattu 5.11.2012]. Saatavissa:

http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf

Lastenkoti, nuorisokoti. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi [viitattu

5.5.2012]. Saatavissa: <https://www.sosiaaliportti.fi/fi->

FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti/

Lastensuojelussa on vaalittava lasten ja nuorten toivoa ja unelmia. 2012. Lap-

siasiaavaltuutettu [viitattu 8.11.2012]. Saatavissa:

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1827282>

Lasten oikeuksien sopimus 1989. Saatavissa:

http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laukkanen, J. 2011. ”Siin voi olla vielä tarkempi se käsikirjotus”, Omahoitaja erityislastenkotinuoren itsenäistymisen tukijana. Turku: Turun yliopisto. Pro gradu.

Lee, N. 2001. Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty. Buckingham: Open University Press.

Metsämuuronen, J. 2000. Maailma muuttuu – Miten muuttuu sosiaali- ja terveysala. Helsinki: Oy Edita Ab.

Miettinen, J. & Rinkinen, J. 2006. Omahoitajani on kuin leijona, vanhan ja viisas. Tutkimus omahoitajuudesta huostaanotettujen lasten näkökulmasta. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Mikkola, P. 1999. Laadun elementit sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 14. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisesä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämishjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry [viitattu 22.10.2012]. Saatavissa:

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf>

Oranen, M. 2012. Lasten osallisuus. Sosiaaliporrti.fi[viitattu 5.5.2012]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliporrti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus#otsikko2>

Palovaara, J. 2012. Isää ja naisystävää syytetään kahdeksanvuotiaan tytön murhasta. Hs.fi [viitattu 10.10.2012]. Saatavissa:

<http://www.hs.fi/kotimaa/Is%C3%A4%20ja+naisyst%C3%A4v%C3%A4%C3%A4+syytet%C3%A4n+kahdeksanvuotiaan+tyt%C3%B6n+murhasta/a1305596300811>

Pekkarinen, E. 2006. Murrosikäisten tyttöjen kokemukset lastensuojelun ryhmätoiminnasta. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö: Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 99–128.

Pienryhmäkoti. 2012.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa Kangassalo, M. & Suoranta, J. 2001. Lasten tietoyhteiskunta. Tampere: Tampere University Press, 145–169.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsenasemasijaishuollossa. Käsikirjaarjentoimintaan. Helsinki: Edita.

Sinclair R. 2002. Participation by Children in Care Planning: Research and Experiences in the United Kingdom. Teoksessa: Knorth, E.J., Van Den Bergh, P.M.

&Verheij, F. 2002. Professionalization and Participation in Child and Youth Care. Hampshire: Ashgate.

Suomenperustuslaki 731/1999.

Timonen-Kallio, E., Manner, R., Berglund, K., Hukkanen, R. &Caulfield-Dow, A. 2000. Itsenäisen elämän ABC.Umbrella-työkirjamenetelmänkäsikirja.Kaarina: Kaarinan Sosiaalialan oppilaitos.

Timonen-Kallio, E. 2008. Lastenkodin ohjauksellinen identiteettityö – työkirjamenetelmä omahoitajan hoito- ja kasvatustyön jäsentäjänä.Turku: Turun yliopisto. Licensiaatintutkielma.

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 7–21.

Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Lastensuojelu [viitattu 28.8.2012]. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. 15. uudistettu painos.

Tuovila, P. 2001. Eheänä elämään. Lastenkoti korjaavana kokemuksena.Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa. Helsinki: Helsinki University Press.

Virtanen, P. 1997. Työntekijän muotokuva muuttuvissa kehyksissä.Tutkimus lastensuojelulaitoksen työntekijöiden työorientaatiosta.Turku: Turun yliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje pienryhmäkodin lapsille

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Haastateltavan suostumus

Saatekirje pienryhmäkodin lapsille

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijat Suvi Blumén ja Aino-Leena Nenonen Lahden ammattikorkeakoulusta. Teemme tutkimusta omaohjaajuudesta pienryhmäkoti XX:ssä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia omaohjaajuudesta ja tutkimuksen tarkoituksena on tuoda sinun kokemuksesi esiin ja niiden avulla mahdollistaa omaohjaajuuden kehittäminen.

Tutkimus tullaan toteuttamaan yksilohaastatteluina pienryhmäkoti XX:n tiloissa 12.6. ja 14.6.2012. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelussa tulemme kysymään sinun kokemuksiasi ja mielipiteitäsi omaohjaajuudesta ja ne tullaan äänittämään. Haastattelut ovat täysin luottamuksellisia. Äänitteet ja kaikki haastatteluista saatava materiaali tulevat vain meidän käyttöömme, eikä niitä tulla näyttämään tai luovuttamaan sinun omaohjaajallesi tai kenellekään ulkopuoliselle. Tutkimuksessa ei myöskään tulla mainitsemaan nimiä, eikä mitään sellaista, mistä joku voisi sinut tunnistaa. Kaikki haastatteluista saatu materiaali tuhoetaan tutkimuksen valmistuttua.

Haastatteluissa kertomasi kokemukset ja mielipiteet ovat meille todella tärkeitä. Ilman niitä, emme voi toteuttaa tutkimusta. Kokemustesi avulla pienryhmäkodille avautuu myös mahdollisuus kehittää omaohjaajuutta.

Mikäli sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseen tai haastatteluihin liittyen, ota rohkeasti yhteyttä meihin sähköpostitse osoitteeseen suvi-tuulia.blumen@lpt.fi tai puhelimitse numeroon xxxxxxxxxxxx.

Ystävällisin terveisin,

Suvi Blumén ja Aino-Leena Nenonen

TEEMAAHAASTATTELURUNKO

Aloitus

- Esittelyt
- Tutkimuksesta ja haastattelutilanteesta kertominen
- Lapsen vastausten merkitys tutkimukselle
- Lapsella mahdollisuus kysyä tutkimuksesta
- Aineiston luottamuksellinen käsittely ja nimettömyys
- Osallistumishalukkuuden kysyminen ja kirjallinen suostumus

Pohjustus

- Kuinka kauan olet ollut Pienryhmäkoti XX:ssä?
- Milloin sait tietää kuka on omaohjaajasi?
- Onko omaohjaajasi vaihtunut Pienryhmäkodissa olosi aikana?
 - Miltä omaohjaajan vaihtuminen on tuntunut?

Omaohjaajan toimenkuva

- Mitä omaohjaajana toimiminen sinun mielestäsi tarkoittaa?
- Mitä omaohjaajasi tekee neuvotteluissa?
 - Valmistaudutteko omaohjaajasi kanssa neuvotteluihin? Miten? Haluaisitko, että valmistautuisitte?
- Millainen omaohjaajasi on?
 - Mies vai nainen? Haluaisitko, että hän olisi mies/nainen?
 - Kuvaile häntä muutamalla sanalla.

Ohjaajan ja ohjattavan yhteinen aika

- Mitä asioita teette yhdessä omaohjaajasi kanssa?
 - Mitä haluaisit tehdä hänen kanssaan? Onko jotain sellaista, mitä nyt teette yhdessä, mutta et haluaisi tehdä?
- Kuinka usein vietät kahdenkeskistä aikaa omaohjaajasi kanssa?
 - Haluaisitko viettää vähemmän tai enemmän aikaa hänen kanssaan?

Suhde omaohjaajaan

- Luotatko omaohjaajaasi? Mikä saa sinut luottamaan häneen? Mikä estää luottamusta?
 - Onko sinun helppo kertoa hänelle sinua mietityttävistä hyvistä ja huonoista asioista? Miksi? Miksi ei?
 - Onko varaomaohjaajalle yhtä helppo kertoa em. asioista?
- Sopiiko omaohjaajasi sinulle parhaiten vai haluaisitko, että joku muu työntekijä olisi omaohjaajanasi? Miksi? Miksi ei?

Muutoksia?

- Onko sinun mielestäsi hyvä, että sinulle on nimetty omaohjaaja vai olisiko parempi, ettei olisi omaohjaajaa ollenkaan? Miksi?
- Onko sinusta hyvä, että sinulle on nimetty omaohjaajan lisäksi varaomaohjaaja? Miksi?

Lopetus

- Post-it-lappujen kirjoittaminen ja lisääminen omaohjaajajaukkoon.
- Vapaa sana, mahdollisuus kertoa lisää
- Kiitos

HAASTATELTAVAN SUOSTUMUS

Minä _____ olen halukas osallistumaan Suvi Bluménin ja Aino-Leena Nenosen toteuttamaan tutkimukseen, joka käsittelee lasten kokemuksia omaohjaajuudesta. Annan heille suostumukseni käyttää haastattelussa kertomiani kokemuksia ja mielipiteitä tutkimuksessa niin, ettei henkilöllisyyteni paljastu.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____